

Ціна 75 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК ХХІІІ

СІЧЕНЬ — 1972 — JANUARY

Ч. 264

НОВІ ДНІ

NOWI DNI
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

Основник, видавець і редактор 1950 - 1969

П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)
М. Г. Дальний (відповідальний секретар)
І. Д. Пишкано, Р. Рахманій

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO 4, ONT., CANADA

Second Class Mail Registration Number 1668

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів
Австралія — 4.50 австралійських доларів
Франція — 25 франків
Англія — 35 шилінгів
Всі інші країни Європи, Венесуеля — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чікаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

На першій сторінці обкладинки: Людмила М. Семикіна. Одна з частин триптиху "Легенда про Київ".

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Валентина Мороз — Поезії	1
Олесь Досвітній — Без початку	2
Анатоль Галан — Біле безумство	6
Любов Дражевська — Сестра Лесі Українки розповідає	8
Дмитро Чуб — Оригінальна повість Віталія Коротича	10
Юрій Соловій — Погляди без рожевого підфарбування	12
Іван Бакало — Національна політика КПРС у світлі переписів населення СРСР	13
Андрій Качор — Сторіччя української кредитової кооперації	16
Іван Пишкано — До відзначення 50-річчя УАПЦ	19
М. Дальний — Із хроніки поточних подій	20
Д. Кислиця — Наша зустріч із читачами і співробітниками в Чікаго	22
Марія Гарасевич — З мистцем на виставці	23
А. Орел — Ще про Віру Бабенко	25
Фелікс Кривін — Абеткові істини	29
Читачі пишуть, посмертні загадки тощо	

Вийшла з друку та поступила в продаж
окремим книжковим виданням обговорювана
й оспорювана вже в українській пресі публі-
цистична праця

ВАСИЛЯ І. ГРИШКА

ТРЕТЬЯ СИЛА, ТРЕТЬІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЬЯ РЕВОЛЮЦІЯ

У книжці також, як вступні та заключні
зауваги до дискусійної теми цієї праці, ділі
полемічні статті на цю ж тему:

Звідки й чому "Третя сила, третій шлях,
третя революція"?

та

Хто й чому боїться "третьої сили,
третього шляху, третьої революції"?

Книжку можна придбати в В-ві "Нові дні"
та в В-ві "Українські вісті" та в його представ-
ництвах і в кольпортерів в усіх країнах за
таку ціну: в Німеччині 5 нм; в США, Канаді
і Австралії 1.50 дол.; в Англії 0:12:00; в інших
країнах — рівновартість 1.50 amer. доларів.

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.

Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

ІЗ ЗБІРКИ "ПРЕЛЮД"

УКРАЇНСЬКИЙ ВІСНИК

ФРАГМЕНТ ІЗ ЧЕТВЕРТОГО ВИПУСКУ

Наприкінці 1970 року у самвидаві з'явилася збірка поезій Валентина Мороза "ПРЕЛЮД", у яку ввійшли вірші, написані як у першому, так уже і в другому ув'язненні. Поширюється також складений влітку 1970 року, після арешту, твір "Перший день". Ці твори є свідченням всебічності обдарування автора, його не обияного літературного хисту.

УКРАЇНА

Сонячна червінь, важка чорнота —
твої барви

витнутий вій летючих тополь —
твоя пісня

сплетені берла трирогих богів —
твої знаки

сивого степу нічне шепотіння —
молитва

сонячний присок на синьому небі —
зnameno

ТЯТИВА

Затрубить вітер, сивий внук Сварога,
мов ярла ріг, що кличе в океан,
крізь клоччя туч на дні синіє срібло,
і місяць мчить оленем крізь туман.

Гуде вітрило в ніч, нап'яте вітром тugo,
крізь хаос хмар синіє срібний rіg.
Мчить місяць-хорт, бринить тятива мідно.
Тугий Діяни лук. Кипить шалений біг.

Прогнулася стеля сну. Тремтить стріла на прузі.
Мій човен в ніч летить крізь вату хмар.
Нарути лук тугий прорве запону сіру
і сну стіну глуху проломить моці шквал

"Моральним чотирикутником — отим старо-
козацьким табором — поставимося ми в пере-
ходові дні нашої історії до всіх негідних на-
ступів на нашу єдність та вірність випробува-
ним ідеям".

С. Петлюра

ПРЕЛЮД

Межи дубів, на свіжих корчовищах,
сіяли просо довговолосі пращури,
над брамою герб виблювали дощі —
кінський череп на ясеневому ратищі.

Обхопила дворище з чотирьох боків
лісового світу міцнозуба сила,
вечорами Блуд в очеретах світив
пізньому гостеві каганцями синими.

Безберегим хаосом праліс буяв,
множились вовки на зарослих багницях,
тряс бородою зеленоокий цап
у хмільній гущавині на купальському грищи.

Відходило літо на вересневий круг,
остигала Сонця золота корона,
а з далекого царства їхала вже Коляда,
повновида дівка — Дажбогова доня.

ЛУЦЬК

Любарте-князю, срібнобородий лицарю,
вже занімили гудців твоїх яворові гуслі,
маєстати княжі на спорохнілому пергаменті
вицвіли,
і почорніло ймено твоє на щербатім залізі.

Позираю забутих слів квадратові гривни,
з віщого срібла викую чарівний ланцюг,
підійму з намулу Дажбога дерев'яне олтарище
і збагну заповітів наших праукраїнський дух.

Замурується в землю Столп'є, за болотом осяде
Седлице,
забіліє співучий Зaborоль березовою корою,
гостровухим вовком хтівий Хотомель визирне,
а Біла Вежа виросте ведмежою головою.

Програмить копитами Ратно, засяє щитами
Войниця,
на штири боки протрубить Рожице тuroвим
рогом,
вгостить медами Липно — дуплаве деревище,
а Гордло валами вгорнетися за нешироким Бугом.

Позліталися сови над зоборолом замчища,
розполохують сиві сутінки попелясті крила,
і лякають язичників таємничими письменами
похилені плити на караїмських могилах.

БЕЗ ПОЧАТКУ

(Спогади про втечу від московсько-царського суду)

Продовження. Див. ч.ч. 261, 262, 263

Новий період утечі

Вийшовши у Єлисаветі, я обминув жандармську варту і знайомою дорогою подався до сестри й зятя.

Звичайно, я рискував тим свійм пляном, бо влада, шукаючи мене, могла догадатися про можливість моєго перебування в зяті у Єлисаветі і могла стерегти там, на випадок моєї несподіваної мандрівки сюди, а не в Харків, як помітив я. Це довершувало мою рішучість.

Була щось уже 5-а година. Моїх не було вдома — вони були на прогулянці в місцевому саду, як пояснила мені господиня будинку, і повернуться аж увечорі. А тому що була субота, то можливо, що вони повернуться і після півночі.

Не довго міркуючи, я сказав господині, що я їх родич, і вона пустила мене до їх квартири. Тим більше, що господиня побачила перед собою, певно, змучену душевно й фізично людину, та ще у формі жовніра — не наважилася, щоб я чекав на вулиці, і довірливо впустила в середину квартири сестри.

Не довго думаючи, першим ділом я скинув і себе жовнірське убрання, знайшовши бритву та інші приладдя до туалету, — я обголився, добре причепурився і, одягши зятьову чиновничу форму, черевики й кашкета — був подібний уже на цивільного якогось державного чиновника... А щоб даремно час не гаяти — обережно вийшов надвір і пустився по місту шукати своїх...

Тепер уже я себе цілком легко почував... Власне, не так, як в ніч утечі...

Тепер, намацавши в кишені грошенята, я навіть пішов у місцевий парк і, сливе, перед самим носом у місцевого пристава... спокійно ів собі морозиво, бо було душно, і душа горіла од жарі і внутрішнього вогню радості...

Увечорі я прийшов до квартири їх і, забачивши в вікно, що все гаразд, ввійшов у квартиру...

Сестра зразу зрозуміла все... вже по тому, як побачила зоставлену жовнірську одіж... Розказав їм... Година пішла на вигадку пляну дальшої роботи моєї втечі... Але перш усього ми кинулися до схованки всього, щоб б нагадувало тут українство... Запакувавши всі книжки, навіть такі як — господарського змісту, я не лишив у них у кімнаті для прикраси навіть образів Шевченка, Грінченка... Я не хотів, щоб через мене страждав зять, який, маючи державну посаду інспектора кредиту, міг би рискувати службою і навіть карою через одно те, що мав щось українського... Одпровадивши все те до безпечного знайомого і оповістивши деяких людей в інспекції про схованку всього небезпечного, ми далеко за північ лише

лягли спати. Власне, тому що примусила сестра. Вона не хотіла мене відпустити в той же вечір... Хай краще постріляємо всіх мерзот царських насіпак, ніж дамось до рук... Трапилося добре, що я сюди з'явився, бо вони не одержали повідомлення про мій арешт і значить не могли сковати завчасно мої деякі матеріали і літографічні брошури і, таким робом, були б новою жертвою царського молоха... На другий день Галя, сестра, дісталася всяких препаратів і туалетних приладдів до змінення моєго обличчя і за яких 2 години я, перефарбувавшись, підмалювавшись, та надівши окуляри, зовсім визирав на якого чиновника 6-го клясу, чому довершував вибраний відповідний до того уніформ... Тут ще заставатись мені не можна було з добу, позаяк кожну хвилину можуть нагрянути жандармерія і адміністрація до трусу і мене злапати... Прогаявши який час по парках та садах до смеркі, увечорі я з запакованою валізкою жовнірського убрання та потрібною для дороги валізкою білизни та ще з соткою грошей у кишені, вирушив до станції. Плян був їхати до Харкова, де серед громади наших організацій обміркувати дальший плян утечі... Попрощавшись з сестрою й зятем і умовившись щодо листування, я поїхав на вокзал. Там, діставши квиток 2-го клясу, я спокійно зачекав у компанії інших ожидаючих за склянкою чаю, потягу; о 10-й вечора виїхав до Харкова. Іхати довелось разом з морським воєнним капітаном, який за час дороги встиг пересвіритися з пасажирами жидами і навіть одного з них викинути з купе, — я добре доїхав до Харкова... Тепер уже я нічого цілком не боявся... Маючи змінений вигляд, я в окулярах, в поважній для державної особи формі й з ціпком у руці, кривуляючи, мав досить жалюгідний і в той же час непідступно серйозний і безвинний вигляд. Здавши назавше в багаж свою валізку з жовнірським убранням, я поїхав до свого шкільногого товариша...

У Харкові

Товариша не було дома — він був ще у банку. Довелося чекати досить довгий час, то замість того, щоб іти додому, він подався на засідання свого кооперативного т-ва, де встиг уже зробити дебош, щоб відкрити нову філію споживчої крамниці. Я радий був, що мій друг, хоча й далекий од якоїсь діяльності на національно-культурній ниві своєму народові, та проте взявся за прекрасну громадську роботу — кооперацію. Слухаючи оповідання квартирної господині про діяльність свого друга, я радувався за його... Бо дійсно, я розстався з ним в часи, коли він не мав цілком

ніяких серйозних поглядів на життя. Будучи роду українсько-московського, тобто мати українка, а батько з такої ж змішаної сім'ї, рахував себе за москаля, мій друг не міг кинутися зо всею душою в казан роботи на рідній українській ниві... Не раз він з серцем запитував: "Чи може він себе рахувати за українця?"... І діставши на те затверджуючу відповідь з добрими аргументами, він рахував себе за українця. Я-н був гарна людина, поступова людина, допомагав, де його прохали, брав іноді в тім живу участь і навіть не раз жертвував останніми грошима (особливо пригадую, коли ми заснували аматорський гурток) і... був добрим банковим служакою. Тепер, чую, обставини й час життя кинули й його в вогонь праці. Перед вечором о 6-й годині прийшов і він.

Після здивування — пішла розмова.

Я розповів йому все і сказав, що мені треба зустрінутися з своїми людьми, а позаяк я сам не буду мати фізично зможи, то його прохав. Він радо згодився і, що б то не стало, вимагав, щоб я зостався тим часом у його. Потім перейшли на тему об його кооперації, об їх величності і т. п.

Під час нашої розмови до нього зайшов студент В-кий, правник. Він зайшов попрощатися з ним, позаяк скінчив добре іспити і мав їхати завтра додому в Київ. Це був симпатичний хлопець. За хвилину мій друг Я-н сказав, що д-р В-ий — українець і тому будемо балакати по-своєму. До речі сказати, що тоді атмосфера була така згущена, що при кожній чужій особі треба було балакати з членості по-московські. Я зрадів. Виявилось — він є певний хлопець і я, не довго думаючи, розповів йому про свою справу. В-ий вхопився. Заспішив і, надававши мені купу адрес, поспішив геть із хати, сказавши, щоб ми яко можемо раніше завтра зайшли до нього. У нього буде кілько галичан, вільних утікачів українців, — то разом з ними щось може вигадаємо. Видно було, прийняв все до серця і всіми силами хотів мені допомогти. Він пішов.

Я спітав, чи надійний цей студент, і одержавши підтверджуючу відповідь, попрохав знайти мені Ж-на...

Це товариш, колега в організаціях вдома, з яким ми познайомились, як він ще був семінаристом. Виявилось, що Я-н знає його добре, що вони частенько бачаться навіть. Він мені оповів про нього, що, повернувшись з австрійського полону яко інвалід, заразходить до комерційного інституту і хоче бути економістом. Ж-на мені потрібно було, щоб дістати в нього закордонний паспорт... А йому б дали певно, яко інваліду. Мені ще хотілось із своєю людиною порадитися тощо. Тим паче, що він і зараз ще брав участь у нашій міській українській організації.

За годину прибув і Ж-н. Він був у студентській, комерційного інституту, формі і визирав досить добре, яко на інваліда... Я радій був за нього. Разом усі ми обміркували мое становище. План з паспортом невдалий лише тим, що там треба фотографії. У всякому разі, треба сказати про це нашій громаді, хоча інтерес утечі був, щоб якомога менше знати про те людей, та дарма.

Грицько ЧУПРИНКА

ВЕЛИКИЙ ХРАМ

Тут ще в збентеженій уяві
Лунає смертний стогін-гук.
Тут били нашу рідну Неньку!
Ввійдіть же праві і неправі
В народній Храм великий мук.

Великих мук борців народніх,
Що матір славили свою,
Що в думах смілих та свободних
Ta в почуваннях благородних
Поклали голови в бою.

Тепер велично осінняний
Горить у безлічі вогнів
Твій Храм, народе нездоланий, —
Світи ж свої огні, коханий,
Ta йди путями без тернів.

Розділивши, кому що робити завтра, — Ж-н залишив нас самих. Було вже за північ. Завтра спершу вдвох ідемо до правника В-кого, а від нього до громадян.

У Кузика

На другий день рано ми вже були у В-кого. Там уже чекав мене досить молода людина, поважного і досить симпатичного вигляду. Через духоту він навіть комірця не носив. Познайомились.

Це колишній студент Львівського університету Улько Кузик, що виїхав зі Львова, не чекаючи на силоміцне забрання москалями. Зараз має щомісяця кілька рублів на життя. З ним тут є б галичан-українців. Далі не час було питати, — справа була за мною. Кузик вигадував, що добре було б дістати мені свідчення яко галицькому збігцеві і десь подітись на Кубанщину... Звичайно, було добре, але виконання пляну з достачею отого свідоцтва за підписом поліцайського чиновника — не визирало мені в добрій перспективі. У всякому разі, він обіцяв ще понишпорити між своїми галичанами-біженцями, може що й дістане. Я записав його адрес і пообіцяв у нього бути.

Та так і не довелось нам більше побачитись з ним. Річ у тому, що в той час у Харкові кишіло шпіонажем і провокацією. Перед кількома днями моєго приїзду вислано невідомо за що з міста Гната Хоткевича, Міхновському наказали йти до війська і він мусив їхати до Петрограду. Хапали щодня невідомо за що декого серед студентства.

Звичайно, було більше на українській базі. Отже, через те може й згрішив я і не хотів більше бачитися з Кузиком. Особливо мої, може безпідставні, підозріння і обережності виникли ще тому, що ото в той день, коли я бачився з ним, а потім був у деяких наших громадян, то і один з них не знати Кузика, в той час, коли під час

нашої розмови Кузик усіх їх добре знат і не лише поверхово, а навіть де живуть, точні їх адреси.

Звичайно, я даремно турбувався. Може він просто як запаслива людина запитував собі кожного з них на нещасний собі випадок.

Та все ж я більш так і не бачився з ним, доки ото в липні не прочитав його лист із Харкова в газеті "Свобода".

Громадська допомога

Від правника В-кого я поїхав до юриста П-ка, а від нього до арх. С-ка. Знайшовши мою справу втечі досить тяжкою, С-ка все ж заспокоював мене в тому. У всякому разі, ця справа потребує доброго обміркування і пляну. Тому він порадив їхати на кілько денн за Харків у село, до його доброго знайомого, а врешті українця — А. Д-ка і якийсь час там перебути, а вони тут щось може зроблять у цій справі. І все ж він радив порадитися з юристом П-ком...

Від нього я подався знову до юриста П-ка, щоб сказати йому про це і про те, щоб він зайдов до С-ка попрохати того та разом почати вгадувати плян утечі.

На Фінляндію неможливо було, позаяк туди направлено силу жандармерії ловити утікачів — полонених німців. На Румунію також неможливо, позаяк з того фронту приїхав один прaporщик-українець і оповідав, що там на кордоні, в чеканні оповіщення війни з Румунією, — стоять наші війська густою лінією. Через Персію неможливо. Значить, один вихід — через Китай.

На Владивосток опасно, позаяк там кипить дорога тою ж жандармерією в полюванні за полоненими. Значить — на Китай...

Але як? Він дістав мапу Азії і Європи.

Розкладавши карту на підлозі, ми добру годину шукали виходу, доки П-ко не винайшов.

Плян був такий: дойхати до Ташкенту; звідти до Андижану, а там на конях, може киргизькими степами, до недалекого китайського кордону, а там, щоб москалі не злапали, сказати, мовляв, галичанин, українець цивільно-полонений...

Знайшовши цей плян чудовим, ми обое в доброму настрою задоволено зідхнули.

Нашому доброму настрою дала гумористично-го надхнення і цікава притичина.

Де наше море?

Тільки ми хотіли вставати од мапи з підлоги, як барильцем вкочується в кімнату маленький 3-літній синок П-ка, добігши до нас, а ми вже вставали, він здивовано серйозно застанивився біля мапи і, подивившись на неї з хвилину, повернувшись обличчям до П-ка і, вказуючи пальцем в напрямі синіх плям-морів на мапі, запитав: Тату! Де наше, а де кацапське море?!

Ми розсміялись і П-ко указав синкові, відповівши на його питання.

То піднімалось на ноги нове покоління борців за право свого народу і проти його кривди.

Мене радувало до безмежності виховання ді-

тей П-ка в національному напрямку... Це надавало мені якихсь нових надій на будучість доброго здійснення наших народних потреб. Хай нас не признають, засилають, виганяють, віддають на смерть, але все ж таки прийде час і нашої перемоги.

Представника ж у силах того часу я бачив у запиті маленького 3-літнього дитяти, — де наше море? — Той запит певне дозріє в іншу форму разом з ростом тої дитини.

Та вибухла революція прискорила той час...

Попрощавшися з П-ком і його малим сином, я поїхав за Харків на село.

На селі

За чверть години їзди потяг спинився на яких пів хвилини, щоб дати зможу злісти пасажирам. Тут сливє не було ніякої станції, а лише одна будочка для касира на продаж пасажирських квитків до Харкова й назад.

Зараз же, біля колії, розтягнулось однією вулицею в українському дусі село, обтягнене праворуч з заходу зеленими городами, луками, річкою, а зі сходу взгір'ям і чудовим ліском. Зразу запітавши, де живе А. Д-к, я знайшов його хату. Прийняла мене господиня, його дружина, а ввечорі з'явився з Х... і сам Д-к. Щоб не давати вигляду для всіх, хто і що за особа — я, як умовилися ми з С-ком, сказав, що есъм службовець державного Банку з Полтави. Приїхав до Харкова, щоб упорядкувати свій перевід, мушу прожити якийсь час у Харкові, позаяк же я забув пашпорт, а без нього неприємно жити у місті. Я мушу чекати на відповідь якийсь час і бути без діла, — тому я рішив перебути на селі, мовляв — на вакаціях...

Та того й не треба було розповідати. А. Д-к з дружиною були такі раді, що мають гостя, та ще українця — свою людину, що ні про що не хотіли розпитувати.

І лише я сам це розповів на всякий випадок, якби їх запитав, що за людина...

Серед прекрасної сім'ї Д-ка — його дружини, двох діток й рідних, я прожив якихсь два тижні. За той час довелось мені побачити, як чудово велично працювала кооперативна галузь. В тому селі, наприклад, в час війни, коли не було ощадничих і споживчих товариств, селяни були в цілковитих сітях визискувачів. Не було по тижню цукру, муки, гасу, олії й інших необхідних у щоденному житті речей. Та завдяки коопертивній

ПОВІДОМЛЕННЯ

Незабаром вийде в світ праця визначного українського історика-кандидата історичних наук АН УРСР — Михайла Ю. Брайчевського "Приєднання чи возз'єднання".

Книжка матиме з 70 сторінок друку і коштуватиме всього ОДИН ДОЛЯР. Замовляйте вже тепер в адміністрації "Нових днів".

силі (де вкладував увесь свій вільний од служби час Д-к і дружина) в селі була заснована крамниця, яка за нормальну ціну мала завше для своїх споживачів усі потрібні для щоденного вживання товари.

Згодом засновано власну пекарню, ждали ще впорядкувати молочарню.

Завдяки кооперації, таким чином, люди були врятовані од споживчої кризи. Та кооперація дальше пішла. Вона відкривала власну бібліотеку. Гадали про заснування гімназії, щоб діти не їздили до Харкова. Через неї люди почали розуміти цінність гуртування, а через те і свою силу... Багато людей вийшло добре розвиненими із своїм розумовим світоглядом.

Так... я бачив у тім величну силу.

Завдяки впливу кооперативи А. Д-ка там не один зрозумів "хто він, чиїх батьків"...

Сам Д-к, його дружина були свідомі українці і виховували своїх діток в рідній мові і освіті. Рідні ж, сестра його дружини, Маруся, й інші близькі, були також до глибини душі українськими одиницями.

Тут я бачив нашу силу. Це був добрий випадок серед нашого селянського і міщанського асимільованого громадянства.

О! то були чудові дні моєго переховування!

Серед своїх — всею душою і серцем.

Вражало лише одно дуже — це безлюд села...

Старі чоловіки, жінки, діти та дівчата лише були представниками громади. Молодої людини чи середніх літ сливе не можна було здібати. Почувався якийсь траур по всьому тому... Чулось скрізь по всьому втомленісті од такого стану. Було щось напружене нервове... Гадалось, що все це колихнеться і своєю величністю скине гніт свого дволітнього тягару... Були навіть тоді деякі випадки демонстрацій "За мир і геть погромові жандармському". Та наслідки того у Харкові були тоді відомі всьому світу — царські репресії, зсильні, тюремні і т. п.

За два дні повинні бути Зелені свята — Трійця. Але я мусив кидати оту прекрасну сім'ю і пускатися в дорогу свого нового життя — втечі зного краю десь за океан.

Сумно попрощавшись, я пішов на станцію. Я їм нікому навіть не сказав, хоч і тяжко ховати перед ними себе, куди я іду. Всі гадали — у Полтаву, у свій банк... Та мене доля далі закинула. Прибувши у Харків, я дістав через Ж-на приготований чудовий безсрочний пашпорт одного не прийнятого до війська вчителя і, таким робом, з таким безпеченством міг пускатися в дорогу.

Діставши трохи грошенят од громадян, умовившись з декім з них в писанні, я в ту ж ніч зібрався виїхати з Харкова (28 травня 1916 р.).

Змінивши свою уніформу і кашкет з чиновника на вчителя, я виїхав до станції. Там після кількох хвилин чекання на потяг і на квиток, який купив у касі друг Я-н, і, розпрощавшись з ними, сів у потяг, що йшов на Самару.

(Далі буде)

Валентин МОРОЗ

ПЕРШИЙ ДЕНЬ

Перший тюремний день — це безкінечність, заповнена болем. Абсолютно все: звуки, запахи, розміри, слова — зіткане з болю.

Перший тюремний день — це людина без шкіри. Кожний спогад — розпечена крапля, кожна думка — жарина.

Перший тюремний день — це світ, розрубаний на дві половини. Розрубано посередині кожний нерв. Основа, з якої родиться *хочу*, — тут. А корінці, якими воно занурюється у товщу буття — лишилися відрубані, там. Звичні *хочу* течуть звичними каналами до шару живої стихії — і неминуче доходять до місця розриву. І кожного разу — свіжий біль.

Перший день — це рослина з повислим у повітрі корінням, яке ні до чого не може приrostи в порожнечі, і це найбільша мука, бо сенс коріння — у тому, щоб приростати.

Найстрашніше — замрітись. Тоді забуття стулює докупи два свіжих розриви, і *хочу* досягає мети. Але раптове пробудження зненацька розриває ниточку, і біль, що починав пропадати, спалахує знову.

**

Сильним — трудно. Усі іхні *хочу* дуже великі — ті, що привели за гратеги, і ті, що поривають на волю. Ні, то поєдинок *хочу* і *мушу*. То битва двох сатанинських *хочу* — обое мускулясті і не-самовиті, обое з дужим, виразним пульсом, з міцним апетитом до життя, обое вигодувані пружним, повнокровним організмом.

Слабим — спокійно. Іхні *хочу* — маленькі і мляві, вони ніколи не зрушать людину з місця. Часом і в таких заговорить *хочу* — але потім навіки німіє, загіпнотизоване страхом перед турмою. Ці не доп'ють до дна, злякані гірким, і ніколи не знатимуть смаку.

**

Прийде час, і з кінчиків-ран повиростають нові корінці, приростуть до нового ґрунту і вбиратимуть нові соки, щоб нагодувати вічно голодне людське *хочу*. Біль загусне і перетвориться у постійну, тривку тугу — важку і темну як смола. З кожним днем смола буде світліти і тверднугти, аж поки не закам'яніє у прозорий *криштал* чекання. Найчарівніша з воль — це воля, побачена крізь його затуманену товщу.

Б'є сокира часу до кришталевої брами — і вже стойш на волі — п'яний, розгублений, і... знову без шкіри... Бо пролісти крізь гратеги неможливо —

БІЛЕ БЕЗУМСТВО

У повітрі крутило й вертіло. Сніжинки наче розбігалися вrozтіч, зіштовхувались, перекидалися і падали без кінця на білу пелену, яка щохвилі росла, підймалася, немов на дріжджах.

Іхати ставало все тяжче. Мотор вуркотів і хрипів, колеса, відгортаючи сніг, часто обертались без руху, як то кажуть, вхолосту.

Леонід зупинився, подумав, дістав із заднього сидіння наплечника з рештками харчів і рішуче відчинив дверцята. Лижви були прив'язані вгорі. На них намело грубий шар снігу. Леонід намацав вузол мотузки, розв'язав, висмикнув лижви й почав прикріпляти їх до ніг.

Це не було легко. Насамперед, належало зробити невеличку тверду містину, утоптати пухкий сніг. Добре, що Леонід був узутій у високі чоботи, які надійно захищали від снігу й холоду.

"І понесли ж мене черти на цю лижвяну розвагу! Сидів би тепер у теплій кімнаті, читав би цікаву книжку"...

Запізнене каяття було марне. Треба діяти, поки не настало ніч, добрatisь до якогось житла, попередити телефоном батьків.

Нарешті лижви прикріплено. Почався рух, не такий, як з гори, по злежаному снігу, та все ж крок за кроком віддалялося покинуте авто і виникла надія на щасливе закінчення мандрівки.

"Біс її візьми, як розшалілася погода! І, певне, надовго. Де я? Не маю найменшої уяви. Можливо, десь близько є житло, та хіба я його побачу? Ось коли стукнуть лобом об стіну, тоді скажу: "єсть!"

Леонід спітнів. Скинути қуртку? Йти в самому светрі? Але ж це напевне запалення легенів і...

Що буде далі, за цим "і" Леонід не додумав, бо справді стукнувся. Лише не об стіну, а об засипане майже до верху снігом авто.

Всередині мерехтів слабенький вогник. Леонід зазирнув у віконце й побачив дівчину, що схили-

---

ні сюди, ні туди — не залишивши на них шкіру. Кожного разу — хай буде він сотим — тюрма забирає мито...

**

Потім будуть спогади, розповіді — все факти, факти, факти: смішні і страшні, бридкі і зворушливі. Але тюрма — то не факти. Тюрма — це людина без шкіри в перший день. Хто зуміє сказати про це — той розкаже про тюрму.

Та цього не розкажеш...
І все одно будеш розказувати.
Так буде — потім, потім...
А сьогодні — перший день...

Івано-Франківське, тюрма КДБ

лася над книгою. Потім у вікні з'явилася щілина і приемний голос гостинно запропонував:

— Увійдіть... якщо зможете. Сніг заважає відчинити дверцята.

— А чи не маєте лопати?

— Є. В багажнику.

— Дайте, будь ласка, ключ!

За кілька хвилин Леонід розчистив сніг біля авта, обтрусившись, зняв зовсім мокру вовнянку шапочку і вмостиився поряд із дівчиною.

— Ну, добриден! Не боїться випадкового перехожого?

— А чого мені боятись? У таку погоду бандити на дорогу не виходять.

— Звідкіля у вас свічки?

— Це татова передбачливість. У нього завжди в скриньці сірники і пачка свічок.

— Що ви читаєте?

— Гоголя. Чули таке ім'я? Але книга написана українською мовою, вам вона нічого не скаже...

— Покажіть!

І Леонід почав читати:

"Чи знаєте ви українську ніч? О, ви не знаєте української ночі! Приглянеться до неї. З середини неба дивиться місяць. Безмежне склепіння небесне розійшлося, розширилось іще безмежніш. Горить і дихає воно. Земля вся в сріблому свіtlі, а дивне повітря віє і теплом, і прохолодою, і дихає млостю, і розливає океан паощів. Божественна ніч! Чарівлива ніч;"

Леонід скосив око. На нього захоплено дивилися дві голубі зірочки, а по-дитячому розтулені уста наче повторяли слово за словом прочитане.

— То ось ви який! Вивчили?

— Ні, не вивчив, народився таким...

— Слухайте... Як ваше ім'я? Леонід? Льоня, значить. А моє — Світлана, тато іноді кличе "Світлячок". Та це ж наче в казці... Двоє українців зустрілися серед поля і... білого безумства. Що ж, будемо разом чекати біля моря погоди. Погано, що їсти нема чого, а хочеться. У вас є? Чудово! Відвідувала я подругу, досиділась до заметілі, своєчасно не подбала про пальне, воно вичерпалось, а тепер уже ось перевбуваю три години в сніговому просторі без надії з нього вибратись.

— Але ж ми замерзнемо, Світлано!

— Ви так думаєте? В авті не дуже холодно.

— Це покищо. Радіо заповідало мороз, і якщо просидіти тут ніч, можна обернутися в крижини. Ні, товаришу по нещастю, ми мусимо рухатись.

— Як? На чому? На ваших лижвах?

— Так, на лижвах. Я спереду, ви ззаду...

— Льоню, скільки вам років? Двадцять чотири?

А мені дев'ятнадцять, та я практичніша за вас. Удвох на одних лижвах можна рухатись лише по гладкій дорозі, якщо, до того ж, бігуни ідеально "спрацювались", якщо вони вміють бігти, як одне ціле... Сидіть і не рипайтесь, як говорять у нас.

Ніч тягнулася дуже повільно, ніби вона складалась з трьох ночей. Уже випадкові знайомі розповіли свої біографії, майже дочитали книжку (Леонід читав її, здається, четвертий раз), уже почало хилити до сну.

— Тільки не спіть, Льоню, не спіть! Це дуже небезпечно. Замерзають, звичайно, під час сну. Вам холодно?

Відповідати не хотілось, бо запитання було наївним і недоречним. Голова мимоволі схилялася вниз, до колін, виринали й щезали раптові короткі сновиди. Ось і тепер Леонідові сниться, що уста Світлани притислися до його уст. Він відчуває її дихання, він щасливий...

Hi, це зовсім не сон. Світлана обхопила його шию руками, в її очах переляк.

— Льоню, чому ви не відповідаєте мені? Я хочу вас зігріти. Вам краще? Так?

І справді, Леонід відчув, як тепло поповзло по всьому тілі, до кінчиків пальців на ногах, відступив набік сон, у голові легко й приємно крутилось.

— Світлячок, нащо ти мене цілуєш? Адже ти не любиш...

— Мовчи. Як можна робити такі запитання? Адже в нас нема ліків проти замерзання, так ось... Ти зігрівся? Цілуй же мене, цілуй, а говорити будемо після...

**

Ранок освітлив неозору білу рівнину. Сніг не падав, але про дальший рух не могло бути й мови.

— Все ж доведеться нам пробувати щастя, Світлячок. Ми зробимо так: покладемо подушку на лижви і ти сядеш на неї, а я буду тебе везти. У мене високі чоботи, я не боюсь "білого безумства".

Раптом вдалині почувся шум. Це прокладав дорогу снігоощіщувач. Леонід підніс догори лижву й почав махати нею, щоб не роздушили.

— Де ми? — спитав Леонід.

— За пів мілі від готелю, містере. І що б було вам просунутись ще трохи!

Леонідова автомашина теж була зовсім близько. Мандрівники підіхали до готелю, поснідали, відпочили.

— Тепер нам треба в різні сторони, — сказала Світлана й посміхнулась якось дивно, наче тою посмішкою просила прощення. — Можливо кольсь ще зустрінемось...

Голубі зірочки вже не сяяли, вони були холодні, як далеке зимове небо, й розглядали щось всередині себе...

— Світлячок, я поїду з тобою. Адже ми зустрі-

лися так незвичайно, і невже розлучимось без дальншого знайомства? Я ніколи не забуду цієї ночі й твоїх чудодійних ліків...

Леонід викликав співчуття, бо ж не його просили, а він просив, чого ще ніколи в житті не траплялось. Світле волосся розкуювдилось, він забув його причесати, струнка постать зігнулася, наче несла тяжкий мішок. За вікном уже сяяло сонце, потроху розтоплювало вчорашній сніг, посміхалось ласково всім і кожному.

— Hi, Льоню, ти зі мною не поїдеш. А чому — я тобі скажу. В мене є наречений, не українець, американець. Я дала йому слово. Можливо, що я й пошкодую коли-небудь, все можливо... Згадаю минулу ніч, і стиснеться душа, і видастися дурною зопалу дана обіцянка. Прощай, милив! Ти мене швидко забудеш.

**

Від того часу минуло три роки. Багато днів і ночей обернулось навколо земної осі, багато було пережито дрібних подій. Але в пам'яті лишилась, як перлина в буденній оправі, ніч серед сніжного поля і голубі зірочки, зовсім близькі, навіть відчутні, а тепер безнадійно далекі. І до болю хотілося Леонідові повернути заметільну ніч, ті вогненні поцілунки, які, він був певен, врятували його.

Любою ЗАБАШТА

НОВОРІЧНЕ

Коли любиш, пройди снігами,
Рукавички вдягни пухкі,
І відчуєш тоді під ногами
Неподолані версти легкі.

Коли любиш, стрічай новоріччя
Та й, щоб стало тепліше й тому,
Хто від суму ховає обличчя,
Ти зроби щось хороше йому.

Коли любиш, роздарюй і серце
Тим, у кого удачі нема,
І розплескай усмішку відерцем,
І ділитись умій з усіма.

А проміння своєї любові
Пронеси крізь життя, мов кришталь,
В новоріччя майбутні чудові,
У святково засніжену даль.

Аж до тих новоріч, як волосся
Стане білим, мов іній в саду,
І щоб все, що напріяв, збулося.
І щоб легше від того жилося,
Що іде хтось по нашім сліду!

СЕСТРА ЛЕСІ УКРАЇНКИ РОЗПОВІДАЄ

Між Лесею Українкою і її наймолодшою сестрою Ізидорою було 17 років різниці. Ольга Косач-Кривинюк пише в своїх спогадах, що ім'я "Ізидора" вибрали малій сестриці Лесі та старший брат Михайло, щоб вона була, як виросте, "донна Ізидора". Молоді Косачі захоплювалися героями лицарських романів.

Тепер Ізидорі Петрівні Косач-Борисовій 83 роки і вона, як і її сестра Оксана Петрівна, є живою ниткою між історичною постаттю Лесі Українки і сьогоднішнім світом. Доля подарувала мені зустріч з Ізидорою Петрівною в повоєнній Німеччині, і від цієї зустрічі почалося довголітнє приятелювання. Я не раз мандрувала на крилах її спогадів.

Від 1949 року Ізидора Петрівна живе в містечку Піскатавей, штат Нью-Джерзі, разом із дочкою Ольгою. Мають вони свій невеликий будинок, плекають садок, квіти. Старосвітська кімната Ізидори Петрівни — наче перенесена чи з Колодяжного, чи з Києва. На комоді шкатула зе з дому. Лесин останній портрет у рамці — теж іще з дому. Повно родинних фотографій.

У ясний день бабиного літа 1971 року я загостила до Ізидори Петрівни. Редактор "Нових днів" прохав мене зробити інтерв'ю з нею. Офіційного інтерв'ю не вийшло, надто багато треба було всякого переговорити. Ще й Ізидора Петрівна, з молодих років прозивана "молнієпуреною", усе зривалася з місця — то осінній урожай малини збирати, то круглооку сіямську кицю на годувати, то принести листи, фотографії і книжки, недавно одержані з Києва. а то й гостей почастувати. Крім мене, ще був гість із Канади — Василь Михайлович Кривинюк, син Ольги Петрівни Косач-Кривинюк.

Ми проговорили кілька годин. Злітали тіні минулого, оживала Леся Українка, її рідні і друзі. Ми порушували теми сучасності, згадували далеких і близьких на Україні і дінде. Ясна річ, говорили про святкування 100-річчя з дня народження Лесі Українки. Я спробую передати дещо з розповідей Ізидори Петрівни.

Я спітала Ізидору Петрівну, яке її враження від ювілейних святкувань — адже вона побувала на кількох, бо українські громади з різних міст Америки запрошували її як почесну гостю. Ізидора Петрівна не задумуючись, відповіла, що їй було надзвичайно присмно побачити, що нове покоління, яке народилось і виросло поза межами України, знає Лесю Українку, знає дещо з її творів, її крилаті вирази. Добре враження лишилось від учнів школи українознавства в Сиракузах, що декламували поезії Лесі Українки, дали інсценізації її творів. Тут заслуга прекрасної вчительки Марії Логази.

А як було в Клівленді? О, там було багато

хвилювань через погоду. Боялися, що дощ піде. На щастя, дощу не було, свято пройшло дуже урочисто. Дійсно була велична українська маніфестація, на яку багато людей прибуло здалека. "Леся була скромна людина, — каже Ізидора Петрівна, — і, мабуть, ніколи не уявляла, що та будуть шанувати її пам'ять. Але наша маті не раз висловлювала свою певність, що в майбутньому Лесю високо цінитимуть".

Я питала Ізидору Петрівну, чи запрошуvali її на урочистості з нагоди 100-річчя Лесі Українки на українській землі. Так, запрошуvali директор Кийського музею Лесі Українки, але Ізидора Петрівна листовно відмовилась поїхати.

Що Ізидора Петрівна думає про видання з нагоди ювілею Лесі Українки? Ізидора Петрівна захоплена випущеною на Україні листівкою з портретом поетеси, що його зробив митець В. І. Чебанік. Каже, що жодна фотографія Лесі так не відбиває її характеру, як цей портрет: "Очи просто Лесині, її погляд. Її вираз обличчя". Звичайно, є добрі нові видання творів поетеси, деякі з чудовими ілюстраціями. Щодо публікацій про Лесю Українку, виданих на Україні, то Ізидора Петрівна вважає, що хорошою є книжка Анатоля Костенка — "Леся Українка", Київ, 1971. "Просто кажучи, нічого не понабріхував" — рубає Ізидора Петрівна — "видно великий пістет до Лесі Українки і сумлінне використання архівних матеріалів. На жаль, є кілька помилок у підписах під фотографіями. Наприклад, під фотографією нашого кузена Юрія Тесленка-Приходько підписано 'Сергій Мержинський'". Ізидора Петрівна вважає також добрим недавно перевиданий і доповнений збірник спогадів про Лесю Українку, хоч щодо деяких матеріалів вона має застереження. Найбільше помилок зробили люди, що змолоду один-два рази бачили Лесю, а тепер понаписували "спогади".

"Безсумнівно, найкращим ювілейним виданням є "Ліліна книжка" — каже Ізидора Петрівна. Тут вона має на увазі книжку її сестри Ольги Косач-Кривинюк "Леся Українка. Хронологія життя і творчості", Нью-Йорк, 1970. "Я безмежно рада" — продовжує Ізидора Петрівна, що ця книжка вийшла. У ній кожна думка, кожне твердження обґрунтовані документами (переважно листами), що їх підібрала Ліля, людина надзвичайно правдивої вдачі, дуже близька по Лесі не тільки як рідна сестра, але й духовно. Тут — правда про Лесю, про її родину і ближче оточення".

Зауважу при цій нагоді, що душею видання "Ліліної книжки" була Ізидора Петрівна, яка очолювала спеціальний видавничий комітет при Українській Вільній Академії Наук у США. Монументальна книжка на 927 сторінок тексту і 15 сторінок ілюстрацій вийшла в громадський спо-

сіб, на кошти, зібрани серед українців, що живуть поза межами України. Збирання коштів тривало кілька років. Ізидора Петрівна писала безліч листів і закликів, говорила, прохала, наполягала. Також допомагала при редактуванні книжки, дала фотографії з свого архіву. Але нагорода за працю — неоціненна: тепер є об'єктивне джерело для пізнання життя Лесі Українки.

Та вернімось до наших розмов. Я спитала Ізидору Петрівну, яка її думка про повісті й оповідання з життя Лесі Українки, що вийшли за останні роки. Ізидора Петрівна вибухає, обурюється, сердиться. Каже, що всі біографічні повісті й оповідання, які вона читала, за винятком згаданої праці Костенка, — неможливі. Автори не уявляють оточення Лесі Українки, не знають обставин життя, стилю взаємин між людьми. Часто каже Ізидора Петрівна — "що як на Україні, так і на еміграції різні особи гадають, що пишуть біографічні повісті, а самі виписують таке, чого не тільки не було, але й не могло бути".

Я прошу Ізидору Петрівну дати кілька прикладів. Вона каже, що яку з тих книжок не одкрий, приклади будуть на кожній сторінці; бере з польчики повість Касяна Граната "Велет розпалює ватру", видану 1967 року в Києві. Каже, що наче для сміху поміщено нотатку від видавництва: "Написана сучасником поетеси, який зустрічався з нею; книга ця привертає увагу добрим знанням тогочасного життя і побуту". На думку Ізидори Петрівни, книжка ця нікудишня: то бабрання в Лесиному особистому житті, то намагання зробити з неї мало не більшовичку. Вся повість — це цілковите фантазування. Повидумував діялоги між Лесею і Мержинським, між Лесею і Квіткою. Вигадав, як Леся і її близькі реагували на поточні політичні події. "Біографічна повість" переповнена ляпусами. Ось він видумав, що Леся невідомо якого року відвідувала в Гадячому бабуню Єлісавету Іванівну Драгоманову, яка начебто була захурена смертю сина Михайла Петровича Драгоманова. Ще й відповідну розмову придумав між Лесею і бабунею. Насправді ж Михайло Петрович помер 8 червня 1895 року, а бабуня — через три дні, 11 червня, не довідавши про смерть сина. Леся тоді була в Болгарії. Або ще таке: пише, як Леся милувалась донечкою сестри Лілі. Та ж у сестри Лілі дочка народилась після смерті Лесі! У листах же Леся часто згадує старшого сина Лілі — Михаля, якого дуже любила.

"Жодному слову в Гранатовій книжці вірити не можна" — каже Ізидора Петрівна і більше про неї говорити не хоче: настрій її зіпсований. З прикрою згадує, що часом і письменники-емігранти, пишучи про Лесю, виявляють невіглас. Одна з емігрантських письменниць видумала, що в 1898 році в Києві Леся з гуртком молоді йшла пішки з Літературно-артистичного товариства додому. Авторка, видно, поняття не має, що то була б досить таки довга піша мандрівка (з Рогнідинської вулиці на Назарівську), а Леся ж у той час хворіла — було загострення хвороби ноги. Та й узагалі Леся, мавши хвору ногу, ніколи багато пішки не ходила. Візник тоді

Зліва направо: Ізидора П. Косач-Борисова і Любов А. Дражевська.

Фото В. Кривинюка

коштував яких 20 копійок. Та ж письменниця вкладає в уста Лесиній шістнадцятилітньої сестри Оксани слова, начебто сказані до Лесі і її супутника: "Годі вам шури-мури розводити". Цей перл показує, що письменниця, взявшись писати про Лесю і її родину, поняття не має, які були взаємини в родині Косачів. Де ж то дівчина-підліток насмілилась би таке сказати старшій 27-літній сестрі, уже відомій поетесі! До Лесі всі сестри й брати ставилися з надзвичайним пістетом. Та й того міщанського жаргону, що вжила письменниця, у родині Косачів не було.

"Слава Богу" — каже Ізидора Петрівна — "що вийшла Ліліна книжка. Радію безмежно, бо там правда про Лесю, її родину і близче оточення".

"Ізидоро Петрівно, — кажу я, — книжка Ольги Петрівни кінчається моментом фізичної смерті Лесі в серпні 1913 року. Поговорімо про дальшу долю героїв книжки, що їх життя тісно перепліталося з Лесиним, що були ідейно близькі Лесі".

Ізидора Петрівна відповідає: "Більшість людей з оточення Лесі в 1917 році пішло за ідеями української національної революції. Дехто пішов на еміграцію. З тих, що лишились на Україні, багато хто зазнав тюрем і таборів примусової праці, дехто і смерть свою там знайшов".

Ізидора Петрівна розповідає про долю близьких до Лесі людей. Її чоловік Климентій Квітка був заарештований 1934 року і висланий на три роки до Караганди. Після закінчення терміну заслання не міг повернутися на Україну, жив в Александрові під Москвою. Лесину матір Олену Пчілку прийшли заарештовувати в 1929 році, але застали її хворою, прикутою до ліжка. Лишили дома, бо не могла ходити. Через рік Олена Пчілка померла. Михайло Васильович Кривинюк, чо-

ловік сестри Ольги, близький друг Лесі і довголітній співробітник на політичній роботі, був заарештований 1929 року, засуджений умовно на процесі СВУ. У Великодню ніч 1930 року його випустили. Лесина сестра Оксана ще до революції виїхала закордон (її чоловік Антін Шимановський був есером) і на Україну не поверталась, тепер живе у Празі. Антін Шимановський повернувся був до СРСР і там загинув. Лесин брат Микола після революції жив у Колодяжному, у тій частині Волині, що відійшла до Польщі.

Ізидора Петрівна і її чоловік Юрій Григорович Борисів мучилися роками в тюрях і таборах. Юрій Григорович був заарештований 1930 року і висланий на північ на три роки. Повернувшись восени 1934 року, в березні 1938 року був заарештований знову. Слід його пропав у таборах. Ізидора Петрівна була заарештована 10 вересня 1937 року, сиділа в Лук'янівській тюрмі у Києві. В січні 1938 року її перевели до так званої етапної камери і там оголосили присуд: вісім років поправно-трудових тaborів за статтею 54-10, тобто "за агітацію". 31-го січня 1938 року її забрали на етап, не сказавши, куди везуть. Була на далекій півночі, рубала ліс. Сестра Ольга подала заяву про перегляд справи. Єжовщина пішла на спад, і в листопаді 1939 року Ізидора Петрівна повернулась до Києва.

Не перерахувати всіх Лесиних рідних і друзів, жертв більшовицького терору. Лесин кузин Юрій

Тесленко-Приходько (що зробив у травні 1913 року Лесині останні фотографії) помер на засланні у Котласі. Його батько й мати (сестра Лесиного батька) були революціонерами. Юрій народився в Сибіру, коли батьки були на засланні. У 30-их роках Юрій був директором рентгенологічного інституту в Києві, був заарештований 1937 року. Люди, що були з ним у тюрмі, казали, що його дуже катували.

Лесину близьку товаришку Людмилу Старицьку-Черняхівську судили на процесі СВУ, таврували як втілення української контреволюції. На початку війни вона була знову заарештована і померла у концтаборі. Лесин співробітник юних літ — соціал-демократ Іван Стешенко — був генеральним секретарем освіти в першому уряді України в 1917 році. 1918 року його вбив бандит у Полтаві. Максим Славінський, з яким Леся разом перекладала Гайне, з урядом УНР пішов на еміграцію. В 1945 році в Празі його заарештували більшовики і вивезли до Києва, де він і помер.

Занурилася Ізидора Петрівна у спогади. З фотографій дивиться багато ясних очей.

Я питаю: "Як ви думаете, яка була б Лесина доля, якби вона жила за влади більшовиків?"

Ізидора Петрівна не вагається: "Відповідь знає кожний, хто читав Лесині твори. Чесна й послідовна, вона ніколи б не примирилася із владою у новітній країні неволі".

Дмитро ЧУБ

ОРИГІНАЛЬНА ПОВІСТЬ ВІТАЛІЯ КОРОТИЧА

(В. Коротич. — Така лиха пам'ять. Київ 1970)

Віталій Коротич — один із так званих шестидесятників, що відзначалися сміливістю, оригінальністю й мистецьким рівнем. Досі Віталій Коротич писав поезії і випустив низку збірок, як "Золоті руки" (1961), "Запах неба" (1962), "Вогонь" (1968), "Поезії" (1967), "Можливості" (1970), "Перевтілення" (1971) та інші. Останнім часом він одночасно почав пробувати своє перо і в прозі. Та, мабуть, найоригінальнішим його прозовим твором є повість "Така лиха пам'ять", що вийшла з друку наприкінці минулого року.

Коротко про зміст твору та його особливості. Студентка американського університету Марта Пиріг (їй 20 років), дочка колишнього київського науковця-біолога, що помер в Америці, іде на відвідини до Києва. Марта народилась у Мюнхені під бомбами, там же від бомб загинула і її мати. Та батько, що лишився за німців у Києві і працював в одному з інститутів, живучи вже в Америці, мріяв про Київ і, умираючи, радив дочці відвідати його рідне місто та ріднію. Автор змальовує подорож дівчини на літаку, зупинки в

Паризі та Відні, прибуття до Києва, перші враження і зустрічі з батьковими братами та сестрами.

Тема твору досить оригінальна, але й "слизька". Тут можна легко збитися на пропагандивний тон, а, з другого боку, потрапити під вогонь критики за ідеалізацію емігрантки, примирливість. Та Коротич уникає дешевих засобів, він, малюючи Марту та її поведінку в досить позитивних рисах, проводить її щасливо крізь вогонь нападів, а також бере її в оборону.

До прибуття до Києва Мартин світ обертається навколо батькової фарми, де вона виросла: вона раз-у-раз згадує розмови з батьком, бачить його хворе заросле обличчя, розмови з сусідами та університет. Але Київ своєю красою трохи привертає до себе серце дівчини. Після оглядин парків та випадкового знайомства з студентом, Марта знаходить мешкання батькової сестри Ольги. Дома застає її чоловіка-пісменника Андрія Костюка, який також знав Мартиного батька, з ним учився й працював. Довідавшись, що Марта

дочка Василя Пирога, він відразу, мов суддя, почав критикувати її батька за те, що той працював у Києві за німців та втік закордон. "Він... завжди хотів бути з переможцями" — дорікав Костюк. У Марти, спокійної і витриманої, росло роздратування: "Не кажіть про батька зле, — він мертвий" — каже вона й запитує: "А що ви зробили добого для батька?". "Ви сердита дівчина", — сказав Костюк. І хоч прийшла вже його дружина Ольга (Мартини тітка), яка почала відразу боронити Марту, Костюк продовжував, кажучи Ользі: "Ти не забудь, звідки вона приїхала... вона емігрантка..." Напади знервували Марту, і вона пішла геть із слізми на очах.

Цікаву зустріч малисю автор з другою батькою сестрою Гайсою, яка з страхом заговорила, довідавшись, що Марта приїхала з Америки: "Цього ще не вистачало. Тебе хоч ніхто не бачив, як ти сюди йшла?... щоб не сказали, ніби в мене зв'язки з закордоном... Досить, що за квартирантів тягають". Тітка мала занедбаний вигляд, показала долоні з чорними плямами на пучках, нарікала на життя, шкодувала, що сама не виїхала...

Наступного дня по Марту до готелю Інтуристія приїхав власним автомобілем сам Андрій Костюк. Тепер він був лагідніший і тактовніший: видно, після вчорашиної розмови Ольга пробрала його за гострий тон. Андрій показав Марті краї місця Києва, а потім повіз додому на обід. В хаті був Ольжин брат Григорій. Це була людина іншого типу: спокійніший, поміркований і в дальшій дискусії про Мартиного батька він підтримував Ольгу, а критикував самого Андрія. Зупиняючи Андрійові напади та самохвалібу, Григорій казав: "Був ти до війни ветеринаром, а чи хоч одна худобина вдячна тобі?" Висміював Андрія і за його ставлення до людей. А Ольга до цього розповіла, як вона вчора на роботі перегортала купи давньої літератури і надібала на статтю про Сосюрина вірш "Любіть Україну", де критик не лишив, як кажуть, живого місця. Дома вона прочитала її чоловікові. "От свиня, — сказав з обуренням Андрій, — хто це паскудство написав?" А Ольга з сміхом йому відповіла: "Писав Андрій Костюк!" Але Костюк не збентежився і нарікав на людську пам'ять, що вона, як смітник, і довошив, що з пам'яті треба викидати все погане, а лишати тільки добре і що так він і робить. А Григорій на те відповів: "У мене пам'ять, наче скриня у старій хаті — все там: і читані книжки, і дідова фотографія, і набій на рушниці. Я звідси, з сьогодні..., всіх пам'ятаю на обличчя та ім'я, по батькові. Хто в мене вкрав і в кого я позичив без віддачі"...

Одною з головних тем була розмова про батьківщину, про місце людини на землі. Повторюючи слова Григорія, Костюк сказав: "Гарно говориш, Григорію, гарно говориш... Батьківщина — це там, де тебе ніхто не принизить..." .

Проте Костюк розпалив у Марти впертість закидами, що вона чужинка, і дівчина сказала про Андрія Ользі: "Я таких бачила вдома (тобто в Америці — Д. Ч.). Вони вважають, що я при-

Іван ДРАЧ

ЧЕЛЕНА БРАМА

Ось воно, сиве диво.

казка сільських ночей,

Громаддям Хрестатика зноситься,

сонном машин гуркоче

I в їхню дитячу спрагу

Славутичем чисто тече.

Вони переплутують вулиці,

Тролейбусами помиляються.

Бігають екскурсоводом

захекано коло них.

Якась там грандеса столична

презирливо лається,

Якийсь там піжон солом'янський

губи скривити встиг.

Та діти затоплюють Київ

реготливо зливово-повінню,

Юна республіка дихає

і розмива береги!

Серце мое розчинене,

щебетом сонця наповнене,

Серце мое прояснене,

ковтнувши цієї снаги.

Всі діяlectи плюскочутъ:

то поліський, а то покутський,

А полтавчаночки котять

свое ніжноласкаве "ель"

А гуцулята в киптариках,

сплівші руки, як джгутики,

Випромінюють слово просонцене,

прозоре, мов карамель...

Чоло золоте Софії,

Арсенала розстріляні груди.

Невміло ще клащають "Києви",

Києвом повні вщерь...

Вдивляйтесь, майбутні господарі,

мої найдорожчі люди —

Київ святкує вами,

здолавши смертей вогнєвертъ!...

блуда в їхній країні, що за кожен шматок хліба маю їх чоботи язиком чистити, бо прийшла на готове невідомо звідкіль... У Києві вже Марті здавалося, що вона народилася тут, у Києві, що це і її рідне місто, земля...

У повісті багато цікавих розмов, міркувань, психологічних заглиблень у дійсність, що змушують людину думати. Автор зумів створити яскраві образи окремих персонажів твору. Ось постать пристосуванця й наклепника Андрія Костюка (людина в синій сорочці): "Він сидів напроти неї, високий, стрункий мужчина з сірим хворобливим лицем. Волосся в Костюка було коротко підстрижене, і чорна оправа товстих окулярів виділялася на обличчі єдиним різким штрихом. Решту було залишено півтонам... Рука, в якій він тримав кухоль, трохи третміла, і зайчик з поверхні вина хитався на припорощений стелі"...

Зустрічаємо в повісті й цікаві вирази, мета-

ПОГЛЯДИ БЕЗ РОЖЕВОГО ПІДФАРБУВАННЯ

Ред. Володимир П. Стаків у своєму коментарі "Дві цитати і коментар", "Сучасність", березень 1971, до двох проблем в одній дискусії стає по стороні оптимістів, що не бачать трагічних своїми наслідками ситуацій в культурному процесі на Україні. Коли мова про справи нашої літератури — "Ньюйоркська група" поетів віддавна намагається у великій мірі зарадити цьому явищу індивідуальною творчістю, публіцистичною і видавничою діяльністю, указує на факти, що наші кола не все як слід інтерпретують і не все якслід оцінюють; ред. В. П. Стаків по стороні саме цих кіл.

Ситуація творчого клімату на Україні — катастрофічна в своїй основі і саме це хочу тут представити, беручи до уваги й фактор нашого творчого потенціялу з перспективи історії.

Відсутність (на Україні) музеїв і колекцій світового мистецтва, відсутність поточних виставок світового сучасного мистецтва, слаба циркуляція творів сучасної світової літератури (включно з драматургією, з театром), цілковита відсутність творів світової сучасної музики, категоричні обмеження творчої свободи; не треба бути знавцем справ творчості, щоб зрозуміти катастрофічність наслідків цього явища. На всякий випадок пригадав, що творчість без стимуллюючого і запліднюючого клімату чи в кліматі без елементу свободи, без атмосфери нормального культурного пульсування (виставка, концерти, театр, видавництва — все це з необмеженими політикою границями, стилями, коштами, діяльністю) — неможлива. Чи хочемо ми цього чи ні, творчість деяких мистців на еміграції виповнитиме посталі силою обставин прогалини в нашій культурі, (можливо) посталі з причин панівної на Україні духовної атмосфери. Це не означає, що творчість цих мистців не сміємо критикувати. Навпаки, бо в атмосфері жвавих і цікаво аргументованих дискусій твориться потрібний розвиткові і пізнанню клімат. Культурна атмосфера на еміграції (маю на увазі наше середовище, наше суспільство) не-ідеальна для творчих процесів, але мистець (поет,

малляр, музика, скульптор) тут не примушений виключно нею жити, і коли він привикне ігнорувати псевдокультурну ворохобню у нас і зацікавиться культурними подіями і творчими досягненнями в світі — зондування його власних здобутків і ідей набере ваги на ширшому досвіді, на маштабах міри і зацікавлення. Але, кінець-кінцем, чи дійсно це важливе, де географічно твориться українське мистецтво (з літературою, музикою, театром включно), де творяться складники української культури!?

Подані нижче думки, висловлені при іншій нагоді ("Трохи про те саме і про інше", "Новий Шлях", 22 серпня 1970), стосуються порушених ред. В. П. Стаківом тем:

"...признаюсь, що вже двічі починав щось у роді обговорення на щойно одержані з України томи "Історії українського мистецтва" (видання "Академії Наук Української Радянської Соціалістичної Республіки") і двічі заходив у "вулицю — мішок", бо як пояснити нашему читачеві, в мистецтвах слабо обізнаному, але який має багато пістету і "справи до рідного мистецтва" (лише "рідного" і лише такого, яке вміщається в його поняття мистецтва, а це до квадрату ускладнює справу), що останні два томи історії (5 і 6), де переважно мова про соцреалізм, репрезентують не мистецтво, з мистецтвом і творчістю нічого спільногого не мають..."

**

"...Як пояснити цьому читачеві, чому мистецтво дорадянське викликало тривожні думки, повні журби про якусь макабричну психозу з відсутністю творчого, а зокрема творчо-прогресивного динамічного елементу в нас..."

"...Коли мова про нашу творчу національну анемію — справа теж скомплікована немистецькими додатками. Може найбільш конкретним методом для розглянення проблеми, цього характеру є метод порівняння — порівнюючи наші творчі осяги з осягами іншої престижової творчої сфери; в нашему мистецтві трьох передостанніх сторіч зауважується відсутність того прогресивного елементу, що був динамічним чинником мистецтва оксиденту. З кінцем іконопису, що базується на конструктивних заложеннях візантійської іконописної школи, приходить у нас до слова менш формальне мистецтво (приблизно з XVII ст.), сильно виявляючи аматорський "народний елемент" — примітивізацію і безпорадність з тими західно-европейськими проблемами, які перспектива, анатомія, тривимірність, рух, що були стимулянтами при формуванні нової образотворчої візії чи пак стилю; ця народня безпорадність (ознака відсутності артистичних кваліфікацій) нам поколінню після Руссо — може подоба-

фори: "Розлука розкрила над головами обидва свої крила", "Літаки падали на аеродром, як хижі птиці на здобич" та багато інших. Тому твір читається з приємністю, хоч іноді й пориває на дискусію.

Проте хочеться звернути увагу, що Віталій Коротич взяв за об'єкт вдячну постати Василя Пирога, якого легко можна і критикувати, і обороняти. А що коли б об'єктом була людина, якій влада заподіяла багато незаслуженої кривди, після чого і він, як потерпілий, зробив владі кривду, — тоді "горіх" міг бути міцніший, не кажучи вже про інші моменти.

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА КПРС У СВІТЛІ ПЕРЕПISІВ НАСЕЛЕННЯ СРСР

З опублікуванням статистичних матеріалів пе-реєрпусу населення 1970 року на особливу увагу заслуговують дані про зміну етнічного складу населення Радянського Союзу. Ці зміни, як відо-мо, не стаються стихійно — вони є наслідком партійних і режимних заходів творити нове інтернаціональне суспільство на базі російської мови й культури.

З кінцем 1950-х років, а особливо у першій половині 1960-х, КПРС і уряд розгорнули широку кампанію за творення нової радянської людини для комуністичного суспільства. Так, істо-рик Бобаджан Гафуров у статті "Успіхи націо-нальної політики КПРС", опублікованій у жур-налі "Комуніст" за 1958 рік, писав, що "уже тепер мови народів СРСР взаємно збагачують одна одну... створюються передумови для збли-ження граматичної будови і лексичного складу мов народів СРСР"; що заходами партії пере-vixovуються народні маси в дусі пролетарського інтернаціоналізму і дружби народів. Ефективність цих заходів забезпечує, як твердив Гафуров, широкий обмін кадрами та культурними вартостями.

Взаємне зближення мов за обставин практи-чного вжитку російської мови у спілкуванні поміж народами СРСР, яке відбувається у щораз ширіших маштабах, приходить, природно, до більш обмеженого вжитку національних мов, до їх відмирання, а не розквіту, як про це твердить у різних радянських виданнях, до асиміляції націо-нальних меншин.

У тому, що така тенденція віддавна панує в КПРС, призвався Хрущов ще на ХХII з'їзді партії 1961 року. Тоді він сказав: "У процесі роз-горнутого будівництва комунізму буде досягнута повна єдність націй... ми будемо підтримувати об'єктивний процес щораз більшого єднання, зближення націй і народностей, що проходить в умовах комуністичного будівництва на базі добро-

---

тись найвним чаром, але це не міняє факту, що це мистецтво було поза великим руслом свого часу..." .

В поданих тут цитатах говорю про образо-творче мистецтво. Справи як скрізь, так і в цьому випадку, у випадку наших духових здобутків, не скрізь однакові: коли в літературному секторі ситуація, може, ще у нас більш-менш задовільна, в мальстріві і скульптурі — не надто світла, то на музичному відтинку, наприклад, панувала абсо-лютна катастрофа, що її композиторам такого формату, як Бортнянський, годі було перемогти, засновуючи нормальній музичний процес.

Я не є прихильником недоцінювання творчих явищ у нас, але я не є прихильником і обдуру-вання себе твердженнями, що "ми такі здібні": оптимізм — оптимізмом, а факти — фактами.

вільності і демократизму" (звітна доповідь на з'їзді). Та твердження першого секретаря ЦК КПРС про те, що зближення націй буде відбува-тись на базі "добрівільності і демократизму" — це лише декорум, яким прикривається плянована акція. В окремих виступах радянських учених це проглядає ясно. Так, для прикладу, можна навести слова радянського філософа М. Каммарі, який у журналі "Вопросы философии" за 1961 рік писав, що зближення націй на базі будівництва соціалізму і комунізму відбувається не стихійно, а в "процесі єдиного державного пляну-вання".

Головними засобами плянового "перетоплю-вання" національних меншин у російському мово-но-культурному казані є система освіти всіх ви-дів, починаючи від дитячих садків і кінчаючи вищими навчальними закладами; перемішування кадрів робітничих мас і спеціалістів; культурно-просвітні заклади і засоби, клуби, радіо, телевізія, кіно, преса тощо); екстериторіальний прин-цип творення військових формаций всіх родів зброй, а також значною мірою і мистецька твор-чість — якщо не формаю, то своїм змістом.

Особлива настирливість "перетоплювати" на-ціональні меншини СРСР, тобто творити радян-ську людину на базі російської мови й культури. спостерігалась у першій половині 1960 років за режими Хрущова. Тепер про такі процеси радян-ська преса не так навально говорить, радше замовчує, хоч політика КПРС щодо національних меншин не пом'якшала, а ще більше загострилась.

Радянський правник П. Семенів, враховуючи курс КПРС у національній політиці, на сторінках журналу "Советское государство и право" за 1961 рік висловив припущення, що одночасно з процесом зближення національних культур від-бувається і процес асиміляції. У статті "Програма КПРС про розвиток радянських національно-державних відносин" він писав, що "взаємна асиміляція прокладає шлях до денационалізації" національно-територіальних автономій і навіть союзних республік...", що "повне державно-правне злиття може стати справою недалекого майбутнього".

Не зважаючи на режимні утиスキ, інтелігенція національних меншин підносила голос протесту проти таких гвалтових заходів. Так, наприклад, на початку 1963 року в Києві відбулася республіканська конференція в справі культури україн-ської мови з широкою участю представників різ-них наукових і громадських організацій, на якій ухвалено ряд практичних заходів в обороні й поширенні мови і культури українського народу. але, на жаль, ці ухвали не були здійснені, а ра-дянська преса про них навіть не згадувала.

На п'ятому з'їзді письменників України 1966

року дехто з росіян-гостей (Марков та ін.) у своїх виступах зазначив, що для них поквапність, з якою заговорила радянська пропаганда 60-х років про злиття націй, незрозуміла, що вона суперечна з основними засадами марксизму в національному питанні. Крім того, досить рішуче виступають все ще й тепер окремі діячі культури в обороні прав національних меншин і зокрема українського народу (збірник матеріалів В. Чорновола "Лихо з розуму", випуски захалявної літератури" тощо), але все це, на жаль, за даної режимної ситуації не дає вагомих наслідків, хоч, безумовно, ці заходи мають свій вплив на працівників культурного фронту різних національностей, а водночас і на все населення.

Маючи на оці такий наступ на самобутність національних меншин СРСР і на форми їх оборони, як то показано на деяких прикладах з життя на Україні, — звернімось до вислідів статистичних переписів населення 1970 року у порівнянні з даними перепису 1959 року.

У 1959 році росіян за межами РСФСР жило 16.250 тис., а за переписом 1970 року — 21.267 тис. душ. За одинадцять років з причини природного приросту та урядових заходів (розселення, оргнабору, виїздів на працю за призначенням тощо) число їх збільшилося на 5.017 тис. або на 30,9 відсотка. Це розселення по союзних республіках має таку картину:

**Жило у союз. респ. 1970
тисяч осіб   до 1959**

	1959	1970	%
Україна	7091	9126	28,7
Білорусь	660	938	42,1
Азербайджан	501	510	2,0
Грузія	408	397	—2,7
Вірменія	56	66	18,0
Узбекистан	1114	1496	34,3
Казахстан	3950	5500	39,2
Киргизстан	624	856	37,2
Таджикистан	263	344	30,8
Туркменістан	263	313	18,9
Молдавія	293	414	41,3
Литва	231	268	16,0
Латвія	556	705	26,8
Естонія	240	335	39,6

Найбільший приріст росіян спостерігається в Білорусі, Казахстані і республіках Середньої Азії, крім Туркменістану, в Прибалтиці, крім Литви, в Молдавії і Україні. Приріст росіян по СРСР в цілому становив 13,1 відсотка, а в усіх союзних республіках він був значно вищий — крім Азербайджану і Грузії, де кількість росіян навіть зменшилась.

За ці одинадцять років кількість росіян у відношенні до загальної кількості населення союзних республік змінилась так: (числа подано у відсотках):

	1959	1970
Україна	16,9	19,4
Білорусь	8,2	10,4
Азербайджан	13,6	10,0
Грузія	10,1	8,5

Вірменія	3,2	2,7
Узбекистан	13,5	12,5
Казахстан	43,2	42,8
Киргизстан	30,2	29,2
Таджикистан	13,3	11,9
Туркменістан	17,3	14,5
Молдавія	10,2	11,6
Литва	8,5	8,6
Латвія	26,6	29,8
Естонія	20,1	24,7

Відсоток росіян, як показують дані, зросли лише в групі європейських союзних республік — на Україні, в Білорусі, Латвії, Естонії та Молдавії. Це пояснюється тим, що природний приріст у мусулман був значно вищий, ніж серед інших народів СРСР. В цілому по СРСР за одинадцять років приріст становив 15,7 відсотка, тоді як серед корінного населення союзних республік — в Казахстані, середньоазійських республік — він становив понад 50 відсотків і найвищий у Таджикистані — 55,3 відсотка. Нижчий за пересічний по СРСР серед корінного населення був в Україні (9,7), Білорусі (11,6), Латвії (2,0) і Естонії (3,6). Найнижчий, як бачимо, був у латишів.

Не-росіян поза межами їх республік 1959 року жило 11.002 тис., а 1970 року — 12.412 тис. осіб або на 12,8 відсотка більше. Збільшення числа не-росіян поза межами їх республік має те від'ємне значення, що вони самі втрачають свою національну субстанцію, русифікуються, а поза тим, у більшості випадків, посилюють акцію русифікації аборигенів тієї чи тієї національної республіки, яку (акцію русифікації) здійснюють росіяни, розселені по неросійських національних республіках і областях. З загальної кількості не-росіян поза межами їх республік найбільше було українців. 1959 року їх було 5.097 тис., а 1970 року — 5.469 тис. душ або, відповідно, 46,3 і 44,1 відсотка, при чому в відношенні до загального числа українців СРСР вони становили понад 13 відсотків. Поза своєю країною значно зросла й кількість білорусів. 1959 року їх було 1.381 тис., а 1970 року — 1.962 тис. душ. У першому випадку розселені поза Білоруссю становили 17,4, а в другому — 21,3 відсотка. Поза межами своїх автономних республік найбільше живе татар. 1959 р. їх було 3.623 тис. або 72,9 відсотка від загальної їх кількості, а 1970 року — 4.395 5тис. або 74,1 відсотка, при чому за межами РСФСР у відповідні роки жило 893 і 1.173 тис.

Дані перепису 1970 року з розподілом на міське і сільське населення за національним складом ще не опубліковані (крім Естонії) і це не дає змоги визначити, як розселюється заїшлій елемент у національних республіках. Побічні ж дані свідчать, що значна частина їх осідає в головних містах — столицях, районових центрах і промислових осередках. Так, коли взяти кількість заїшлого населення окремих національних груп столиць до загальної кількості населення цих груп у республіці, будемо мати таку картину у відсотках:

	Ашхабад (Туркменіст.)	Баку (Азербайдж.)	Ташкент (Узбекст.)
Росіяни	34,5	40,7	38,0
Українці	31,0	49,3	35,7
Жиди	—	72,0	54,3
Вірмени	50,8	51,4	—

В Естонії з найвищим відсотком міського населення серед інших союзних республік (65%), зашлого елементу жило: росіян 89,4, українців 87,4, білорусів 91,0, жидів 97,6, латишів 77,2 відсотка.

Цілком природно, що таке розселення гальмує розвиток національних мов і культури корінного населення, особливо серед тих народів, які лише після революції 1917 року стали на шлях культурного розвитку, або в яких міське населення вживало в основному російської мови, як то було на Україні, Білорусі, Молдавії й інших республіках.

Процес русифікації виявляє себе в різних формах, а насамперед у створенні обставин, за яких певна частина неросійського населення засвоює російську мову і вважає її за свою рідну або ж намагається опанувати її. З неросійських народів, що визнали російську мову за свою рідну в 1959 році, було 10,2 млн. душ, 1970 року — 13,0 млн. З цього основну масу становлять українці і білоруси. 1959 року серед українців таких було 4.582 тис., 1970 року — 55.828 тис. душ. Серед білорусів відповідно 1.250 і 1.756 тис., що разом становить близько 58 відсотків. Треба відмітити, що саме ці народи у найбільшій кількості розселені поза межами своїх етнокрайні і не забезпечені школою та виданнями рідною мовою, не говорячи вже про кіно, телебачення тощо.

З корінних національностей інших союзних республік порівняно незначна частина вважала російську мову за рідну, що до певної міри пояснюється граничною відрубністю мов від російської і незначним відсотком їх населення, яке мешкало б поза межами своєї батьківщини. Натомість народи національних меншин, які в межах СРСР не мають своїх етноземель — поляки, німці, жиди (Біробіджан не можна брати до уваги) та значна частина народів автономних республік Російської Федерації і національних областей, щораз більшою мірою асимілюються в російському оточенні.

На шляху до асиміляції національних меншин з російським народом за радянських умов стойть певна частина й того населення, яке вже тепер, в час перепису 1970 року, показало, що воно вільно володіє російською мовою. З того серед національностей, що їх чисельність перевищує 500 тис. у відсотках до загальної кількості населення було:

Українців	36,3	Казахів	41,8
Білорусів	49,0	Киргизів	19,1
Азербайджанців	16,6	Таджиکів	15,4
Грузинів	21,3	Туркмен	15,4
Вірмен	30,1	Молдаван	36,1
Узбеків	14,5	Литовців	35,9

Латишів	45,2	Башкірів	53,3
Естонців	29,0	Поляків	37,0
Татар	62,5	Удмуртів	63,3
Жидів	16,3	Чеченців	68,7
Німців	59,6	Марійців	62,4
Чувашів	58,4	Мордовинів	65,7
Народ. Дагест.	41,7		

Отже, розселення національних меншин по чужих територіях, як і заселення їх країн росіянами, мають те саме значення: чим більший відсоток населення національних меншин живе поза своєю країною або чим більший відсоток росіян живе в країні національних меншин СРСР, тим скоріше асимілюється корінне населення з росіянами.

Росіяни ж у всіх республіках і серед усіх народів посидають упривілейоване становище — мов народів, серед яких вони живуть, не вивчають, погорджують ними, тому лише три відсотки росіян знають інші мови народів СРСР. Отже, виходить, що базою творення комуністичного суспільства є російська мова.

Такий стан підтверджується словами радянського філософа, академ. М. Джунусова, який 1966 року на міжузівській науковій конференції в Тирасполі (Молдавія) сказав, що комуністична партія, як колективний теоретик, за 49 років зробила значно більше в ділянці зближення і передробки психологічного складу народів Радянського Союзу, як царська Росія за 300 років, і далі, що "...будівництво комунізму в жодному випадку не повинно позначатись послабленням дисципліни загально-державного плянування". Відступлення від форм цього плянування кваліфікується як прояв буржуазного націоналізму і окремішності. Так, у "Правді" (травень 1967 року) писали, що виховання трудящих "неможливе без рішучої боротьби проти будь-яких проявів буржуазної ідеології, пережитків націоналізму і шовінізму, проти тенденцій до національної обмеженості і виключності...". Але "виключність" в СРСР, як показують статистичні переписи населення, дозволені лише для однієї нації, для одного народу — росіян. Лише за російським народом Л. Брежнєв, генеральний секретар ЦК КПРС, на XXIV з'їзді партії визнав, що він словнений почуття "глибокого інтернаціоналізму" і що йому, російському народові, належить "щира повага всіх народів нашої соціалістичної батьківщини". Також трактування одного з народів СРСР рішуче заперечує постанови в національному питанні, прийняті на VIII, X і XII партійних з'їздах, та призводить до заохочування носіїв радянської бюрократичної системи до ще активніших заходів у здійсненні русифікації, до проявів великороджавного шовінізму.

Наслідків перепису у всіх аспектах, які стосувались би лише України, свідомо уникали. Читач зможе ознайомитися з ними у ґрунтовно оброблених матеріялах проф. В. Кубійовича, "Сучасність" ч. 9, за вересень 1971 року.

СТОРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ КРЕДИТОВОЇ КООПЕРАЦІЇ

Піонерська роль Григорія Галагана в розвитку кредитової кооперації
та суспільно-економічної думки на Україні.

Блажен, хто на громаду звик робити.
О. Кониський

Багато наших людей не знають і не розуміють самої суті кооперації взагалі, а кредитової зокрема, бо ніколи не пробували придивитися трохи уважніше до ролі та праці української кредитової кооперації в минулому, на рідних землях, і тепер — на еміграції.

Як знаємо з історії, батьківщиною кредитової кооперації є Німеччина, споживчої — Англія, молочарської — Данія, а продукційної — Франція.

Основоположниками кооперативно-кредитового руху були: Герман Шульце-Деліч (1808-1883) — для міст, а Фрідріх Вільгельм Райфайзен (1838-1888) — для сіл.

Не спиняючись довше на історії кредитової кооперації в світі, пригадаємо тільки, що за Німеччиною (1849) пішла незабаром Австрія (1851), далі Італія, Франція, Росія, Англія та інші країни. У різних країнах кредитова кооперація набирала різних форм, але в засаді спиралася на принципах Германа Шульце-Деліча або на засади Ф. В. Райфайзена.

Перше щадничо-позичкове товариство на Україні було засноване 28 квітня 1869 року в містечку Гадячі, на Полтавщині, а в Галичині перше кредитове товариство "Віра" в Тисмениці, Товмацького повіту, було засноване в 1873 р.

На північно-американському континенті почин до заснування кредитових кооперацій дала Канада. Першу кредитівку, за європейським зразком, засновано в місцевості Леві, Квебеку, з ініціативи і заходами відомого журналіста Альфонса Дежардена (1854-1920) в 1900 році.

Першою українською кредитовою кооперацією в Канаді була "Нова Громада" в Саскатуні, заснована з ініціативи інж. Володимира Топольницького.

Після цих кількох вступних, дуже загальноківських інформацій про початки кредитової кооперації в світі, згадаймо хоч побіжно про перших піонерів і про початки цього руху на Україні, що виник там 100 років тому.

Кредитова кооперація на Україні з'явилася відразу ж після перещеплення цього руху до Росії. Сталося це після скасування кріпацтва в 1861 році.

Говорити про кооперацію на Україні до часу

знесення кріпацтва, хоч такі спроби були, було б нелогічно, бо суб'єктом добровільного об'єднання, яким є кожна кооперація, може бути тільки вільна людина, а таким були тільки великі землевласники, дворяни, державні службовці та відносно мала кількість міщанства, які кооперативної самопомочі не потребували або її ще не розуміли і тому собі її не присвоїли.

З другого боку, цієї кооперативної самопомочі дуже потребувало українське і російське селянство, яке було в жахливий спосіб закріпачене і ледве животіло, бо всі плоди його праці забирали поміщики чи інші його феодальні власники. Одначе ні український, ні тим більше московський селянин на терені цілої російської імперії не міг сам думати про якісь суспільно-громадські об'єднання, навіть по знесенні кріпацтва, бо він був темний, неграмотний і держава не була зацікавлена цю неграмотність усунути. Тому перші кооперації в Україні виникають у містах (Харків, Київ) або містечках (Гадяч), де населення не було закріпачене і мало доступ хоч до початкової школи.

Перші кооперації по селах закладають ліберально наставлені дідичі-поміщики, державні та земські урядники, священики, а згодом учителі та інші.

Саме представники цього ліберального світу звернули увагу на сильний ріст кооперативного руху в Західній Європі і задумали цей суспільно-господарський рух перещепити на ґрунт російської імперії.

Це вдалося зробити щойно в 1865 році, коли в різних місцевостях, різним людям, різними способами вдалося організувати в Росії аж... три різного типу кооперації, в тому ж кредитову. Цю останню заснував у селі Дороватому, Ветлузького повіту, Костромської губернії багатий, але ліберально до народу наставлений дідич Лугінін. Він довго жив у Німеччині, добре пізнав щадно-позичкові товариства Шульце-Деліча і завдяки своїм добрим особистим зв'язкам у 1865 році добився дозволу зареєструвати статут цього першого товариства. На терені Росії — це була подія. У 1866 році це товариство розпочало свою господарську діяльність.

Чотири роки пізніше, у 1869 році, виникло перше щадно-позичкове товариство на Україні, в містечку Гадячі на Полтавщині. Хто був ініціатором того першого товариства, першої кредитової кооперації в Україні, не знаємо. Відомо, що ця кооперативно-громадська каса гадяцьких мі-

щен була твором самих міщан і що вона проіснувала аж до 1919 року. Однаке вона не мала ідейних провідників ширшого маштабу і тому не відіграла великої і прикладної ролі.

Таку прикладну діяльність розвинуло інше єщадно-позичкове товариство, засноване в 1871 році, рівно 100 років тому в Сокиринцях прилуцького повіту на Полтавщині. Товариство це постало з ініціативи багатого дідича, громадського діяча-україnofila Григорія Галагана.

Г. Галаган — це нащадок козацько-шляхетського роду. Не буду тут писати про його, не дуже добре записаного в нашій історії, предком п'єлковником Гнатом, що зрадив гетьмана Мазепу і допоміг московському війську здобути Січ, не буду згадувати й про діла Семена Галагана, миргородського наказного полковника, відомого з Кримського походу 1736 року. Григорій Галаган (1819-1888), що був останнім нащадком того роду (не враховуючи його сина Павла, що помер малим хлопцем), наче відчув "гріхи своїх предків" і хотів їх своєю ліберальною діяльністю для добра свого народу "затерти" або, точніше, врятувати честь свого роду.

Г. Галаган — це справжній громадський діяч україnofil, великий землевласник на Полтавщині і Чернігівщині. Він був знайомий і листувався з Т. Шевченком, М. Максимовичем, П. Кулішем, В. Антоновичем і багатьма членами Старої Громади в Києві та Петербурзі. Він допомагав видавати журнал "Основа" в Петербурзі (1861-1862). Південно-західному Відділові Географічного Товариства, в якому об'єднували свою діяльність передові представники української науки того часу. Він допомагав і "Кіевской Старинѣ", не шкодував грошей на хорове мистецтво, на розвиток української архітектури, з його допомогою відкрив 1874 р. гімназію в Прилуці, а на пошану пам'яти свого сина-одинака, що помер хлопчиком, заснував Колегію ім. Павла Галагана в Києві, з якої вийшло багато громадсько-культурних діячів українського визвольного руху.

Г. Галагана, як великого землевласника і правника за освітою, запросив уряд до Комісії для підготовки селянської реформи, він був також членом Державної Ради і там завзято боронив інтереси нашого селянства. Наприклад, у своїй записці "Про кріпосний стан в теперішній час і про можливість його знищення" ("Нарис з історії економічної думки на Україні", стор. 183-4) він приходить до висновку про потребу негайног скасування кріпосного права, хоч більшість поміщиків того часу та уряд були проти такої розв'язки цього наболілого питання. На досвіді своїх кріпаків у Чернігівській і Полтавській губерніях, а також маючи великий фактичний матеріял про стан господарств сусідніх поміщиків Лівобережної України, прийшов до висновку, що кріпосне право згубно впливає не тільки на погіршення матеріального стану, але й на моральний розвиток людини. Він далі в тій записці доводить, що

вільнонаймана праця вигідніша, ба навіть дешевша для поміщиків, бо вона рентовніша, продуктивніша за працю невільних кріпаків.

Обґрунтавши потребу скасувати кріпацтво, Галаган шукає шляхів, як це зробити. Він, як і більшість тодішніх лібералів-дворян, виступав за те, щоб селяни були звільнені з означенім наділом землі. Він рішуче виступав проти тих, що хотіли "безземельного" звільнення і викупу за звільнення. Він обстоюював думку, що селянин не підлягає ні викупові, ні винагороді. У викупній операції держава повинна дати фінансову допомогу. Розміри земельного наділу, на думку Галагана, повинні бути такі, щоб забезпечували прожиток і заохочували працювати на землі. Він також виступав проти общинного землеволодіння, бо воно не забезпечує нормального розвитку сільського господарства. Тривка приватна власність є найкращою запорукою успіху та моральним поштовхом до піднесення господарства. Нарешті він вимагає від уряду фінансової допомоги для селян у формі довгореченцевих і низькопроцентових кредитів, щоб заохотити селян до кращого господарювання.

У цій своїй роботі Г. Галаган зустрівся з другим таким лібералом, князем І. Васильчиковим, що став піонером російської кредитової кооперації. До речі, Васильчиков у 1871 році був ініціатором Ст. Петербурзького Відділу Московського Комітету Допомоги Сільським Ощадно-Позичковим та Промисловим Товариствам. Цей Комітет відіграв велику й дуже позитивну роль в розвиткові російської кредитової кооперації, яка охоплювала й українські землі. Тоді Г. Галаган так захопився кооперативною ідеєю, що не тільки пристав до співпраці з князем Васильчиковим у названому Комітеті (Васильчиков був головою того Комітету в 1871-1881), але по його смерті керував комітетом далі, як голова, аж до своєї смерті в 1888 році.

Працюючи в центрі російської кредитової кооперації, Г. Галаган не забув і про Україну. бо зараз же, в 1871 році, перещеплює цю ідею на український ґрунт, а саме: він організує, як уже була згадка, власними засобами, єщадно-позичкове товариство в с. Сокиринцях Прилуцького повіту на Полтавщині, котре проіснувало майже 60 років, аж до часу його примусової ліквідації більшовицьким режимом. Він не задовольняється тим одним товариством, а порадами і своїми впливами допомагає організувати такі товариства і в інших місцевостях на Полтавщині, яких нараховувалось аж 14.

З історії Сокиринського товариства знаємо (див. "Історія українського кооперативного руху" д-ра І. Витановича), що Г. Галаган був не тільки засновником і опікуном, але й головою Надзвірної Ради цього товариства. Він бо, як казали селяни, "бажав щастя народові", скликав селян на наради, повчав їх, як вести самодопомогову працю, сам опрацював статут товариства, сам виклопотав для нього дозвіл у Петербурзі та сам дав на початок праці своїх 3.000 рублів, щоб товариство відразу могло діяти, а відсотки від цього свого

вкладу призначив на поліпшення життя сокиринських громадян, особливо ремісників.

Із 14 ощадно-позичкових товариств, заснованих тоді на Полтавщині, Сокиринці вели перед серед усіх тих товариств. І 1874 р. Сокиринське товариство поширило свою діяльність на три волості (Сокиринську, Сріблянську і Іванківську), а в 1908 р. воно охоплювало вже 8 волостей з 25 селами, а кількість членів зросла до 12,000.

І хоч Г. Галаган не був засновником першої кредитівки на Україні, бо такою була кредитівка в Гадячі, заснована два роки раніше, проте історики кооперативного руху на Україні (П. Височанський, А. Жук, І. Витанович) називають його піонером української кредитової кооперації.

Згадаймо, що наприклад Олександер Кониський пропагував закладання позичкових кас, як про це мæмо згадку в літературі, і то ще в 1861-1862 рр. — він тоді ж написав оце славетне "Блажен, хто на громаду звик робити" — одначе О. Кониського не можемо назвати піонером нашої кредитової кооперації.

Андрій Жук так аргументує піонерство Г. Галагана в нашій кредитовій кооперації: "Галаган відіграв значну роль в кооперативному рухові Росії взагалі, будучи якийсь час головою Петербурзького Комітету для справ щадничо-позичкових і промислових товариств. Цього було б досить, щоб його поставити одним із перших діячів російської кооперації, але не досить, щоб його уважати піонером української кредитової кооперації. Тим часом це піонерство української кредитової кооперації за Галаганом удержиться через те, що за Галаганом маються заслуги для української національної справи, що його кооперативна діяльність становила складову частину всієї суми громадських інтересів і діл для піднесення економічного добробуту і культурного рівня рідного народу, що в цій діяльності йому присвічувала українська національна ідея..." (цитую за "Кооп. Республікою" ч. 2, 1932 р.).

За прикладом Г. Галагана пішли відтак і такі діячі, як Осип Юркевич (1855-1910), Христофор А. Барановський (1874-1941), Василь Доманицький (1877-1910), Хотицький, Черненко, Маркевич та інші.

У висліді цієї роботи в 1915 році, як подає проф. С. Бородаєвський, на Україні працювало 3,412 ощадно-позичкових і кредитових товариств, які об'єднували 1,753,778 членів і які мали близько 150 міл. рублів обігових фондів, а провідники цих товариств відіграли поважну творчу і провідну роль у відбудові української державності в 1917-20 рр. Одначе це вже інша тема, яка заслуговує на окреме обговорення.

**

Кілька слів про саму суть кредитової кооперації та її завдання у вільному світі.

Багато наших людей ототожнюю кредитову кооперацію з банком, мовляв, вона дуже подібна своєю роботою до банку: збирають вільні грошові капітали від людей, що мають їх забагато,

і передають ці капітали в тимчасове користування тим особам і господарствам, які тих капіталів у даний момент потребують. Отже, ролю кооперації зводять до самої техніки: бути роздільною грошей для своїх членів, байдуже, чи ці гроші походять з власних обігових фондів, чи з банкових кредитів.

Тим часом роля кредитової кооперації трохи інша, треба інакше розуміти саму суть і завдяки кредитової кооперації в нашему громадському житті. Кредитова кооперація — це громадська установа й тому крім вузьких статутових завдань супроти своїх членів, вона має ще ширше завдання, загально громадське, а саме: бути носієм відродження громадської самодопомоги й національно-господарської солідарності. Суть кредитової кооперації в тому, що вона не тільки має бути самодопомогою установою, але й співпрацювати з цілою громадою членів, тобто навчати їх громадської солідарності. В основі кожної кредитової кооперації лежить спільний громадський інтерес, бо лише спільні господарські інтереси заставляють людей гуртуватися для спільних господарських дій. Соціально-політичною метою кожного національно-коопераційного руху є витворити в народі чуття національної і господарської солідарності, а вслід за цим чуття національно-господарської гідності та бажання творити національну господарську силу.

Українські кредитові кооперації у вільному світі, кожна на терені своєї діяльності, мають зосереджувати всі наші вільні фонди у формі ощадностей під гаслом: *наши гроші — до наших кредитових кооператив на потреби нашого громадянства*. Проводи наших кредитових кооператив мусять співпрацювати з іншими громадськими установами, допомагати їм господарськими порадами, кредитами, а й пожертвами...

У такій співпраці треба шукати спільної й великої національної мети, яка нічим не стояла б на перешкоді нашим індивідуальним інтересам. Навпаки, вона лише гуртувала б нас в одну громаду.

Кінчаючи цю ювілейну статтю про сторіччя української кредитової кооперації, хочу звернути увагу нашої громади на правильне розуміння суті кредитової кооперації, яка може виконати велику роботу, якщо ми їй в тому допоможемо своєю участю і своїми заощадженнями, які вона передасть у користування нашій громаді в формі низькотарифових і легкодоступних кредитів на розбудову наших же приватних чи громадських господарств.

ПОДЯКА

Адміністрація журналу дякує голові видавничої спілки "Нові дні" Іванові А. ВАЦЬОВІ за покриття коштів, пов'язаних з виготовленням кліше і друку першої сторінки обкладинки.

Редакція "Нових днів"

"НОВІ ДНІ", січень, 1972

ДО ВІДЗНАЧЕННЯ 50-РІЧЧЯ УАПЦ

50-річчя Української Автокефальної Православної Церкви — свято велике. То були бурхливі часи, коли з перших днів Великої Української Національної Революції відважні сини України розпочали творити й нашу національну церкву. Це ж бо вони, перед видимою смертю, розпалили вогонь відродження, який перетворився у великий український церковний рух, якого червоному московському дияволові годі було спинити.

Творці нашої національної церкви Симон Петлюра, Василь Липківський, Володимир Чехів-

Апостолів, на шлях, що його запропонував Володимир Чехівський. Недарма Чехівського вся Україна називала всеукраїнським проповідником і українським благовісником.

Ці величні події, що увійшли в історію нашого народу, а з ними й відроджена УАПЦ в 1921 р. з її постатьями — митрополитами Василем Липківським, Миколою Борецьким та Іваном Павловським, житимуть вічно. Хоч ворог і знищив нашу національну церкву в Україні, а з нею й наших митрополитів, архиєпископів, єпископів, священиків, дияконів і тисячі вірних, то не знищив нашого духу — не спинив боротьби проти беззаконня і зла, з чим, ідучи в большевицькі катівні на муки і смерть, боролася УАПЦ до початку 1936 року.

Ось, приблизно, так зрозумілі присутні доповідь Владики Михаїла під час святкового концерту, присвяченого 50-річчю відновлення УАПЦ.

Святкування цієї знаменної події, що відбулося під проводом Ювілейного комітету місійної округи українських православних церков Східної Канади, розпочалося в суботу концертом, а в неділю — відправленням архиєрейської св. літургії і панахиди за мучеників УАПЦ.

Після панахиди відбувся обід-поминки, на якому головну промову виголосив голова президії Консисторії Української Православної Церкви в Канаді о. протоєрей Дмитро Лучак.

Доповідь о. прот. Д. Лучака, як і кожна його доповідь, була чудова. Доповідач говорив про найактуальніші справи не тільки з нашого релігійного життя, але й з національного. На поставлені питання "Що нам робити в майбутньому?" і "Якою нам дорогою йти?", він, беручи приклади з минулого, доводив, що часто розкоші і добробут бувають тим насінням, з якого виростає поганий плід, як ось і в наш час, коли нема часу ані відпочити, ані подумати. Потім промовляли от. д-р В. Слюзар (настоятель церкви св. Софії, Монреаль), суддя М. Старчевський, проф. Петро А. Плевако з Парижу (Франція), от. протодиякон Микола Бринь з Міннеаполісу, США.

У концерті взяли участь: катедральний хор св. Володимира, парафіяльні хори церков св. Дмитра і св. Андрія, хор СУМК-у ім. Іларіона та дівочий хор ОДУМ-у "Молода Україна". Диригенти — Нестор Олійник, Валентина Родак, Ф. Лавринюк і Сергій Босий — чергувалися. Поему Т. Шевченка, "Мое дружне посланіє", читав Петро Шкурка. Програмою концерту керував голова управи храму св. Володимира інж. Петро Родак.

На святкуваннях, які відбулися 20 і 21 листопада м.р., Торонто, була переважно молодь — і було дуже відрядне явище.

Ів. ПИШКАЛО

Митрополит Василь Липківський

ський, Сергій Єфремов, Людмила Старицька-Черняхівська та інші знали, що церква і народ неподільне тіло, яке повинно відіграти важливу роль й у відновленні Української Народної Республіки.

Золота осінь 1921 р. принесла Україні велике чудо, в яке ніхто не повірив би, що в таких тяжких і ненормальних умовах змогло довершитись швидке відродження і дальший розвиток нашої національної церкви. Чудо полягає ще й у тому, що учасники Всеукраїнського Собору, який відбувся в Соборі св. Софії того ж таки року, висвятив Українську Ієрархію і створив УАПЦ з чистою українською національною ідеологією. Після того, як Російська православна церква, яку фактично створила свого часу Українська православна церква, поставила рішучий спротив, Собор став на шлях, який існував у віках наших

ІЗ ХРОНІКИ ПОТОЧНИХ ПОДІЙ

M. ДАЛЬНИЙ

ОБ'ЄДНАННЯ ПИСЬМЕННИКІВ "СЛОВО" В КАНАДІ

4 листопада відбулись у Торонто установчі збори канадського Об'єднання українських письменників "Слово". У зборах узяв участь довголітній голова Об'єднання письменників "Слово" з Нью-Йорку проф. Григорій Костюк. Чомусь на цих зборах в Торонто були присутні тільки 11 письменників з різних місцевостей Канади. На голову канадського письменницького Об'єднання "Слово" обрано Юрія Стефаника з Едмонтону. Головою контрольної комісії став Василь Софронів-Левицький.

У зв'язку зі зміною політики канадського уряду в справі допомоги розвиткові культури різних етнічних груп, ожили надії на допомогу канадських урядових чинників у виданні оригінальних українських творів та деяких перекладів англійською мовою.

УКРАЇНСЬКА МОВА В ОНТАРІЙСКИХ ШКОЛАХ

На домагання Комітету Українців Канади та деяких його складових організацій міністерство освіти провінції Онтаріо дозволило запровадити навчання української мови в державних школах при наявності відповідної кількості учнів, що бажають вивчати нашу мову. На жаль, навіть у школах з великим відсотком українських учнів — досі дуже мало хто виявив бажання записатись на українську мову. Щоб ці заходи КУК увінчались будь-яким успіхом, треба розпочати систематичну акцію не тільки перед урядовими чинниками, а ще більше — серед себе самих. На нашу думку, відділи КУК повинні мати списки всіх українців, що проживають в окремих шкільних округах і час-від-часу відвідують бодай телефонні розмови з батьками. Нам відомо, що в деяких округах у Торонто така акція вже розпочалась, але, на жаль, тільки з ініціативи окремих приватних осіб.

7-И СОБОР УПЦ В США

У середині жовтня м.р. відбувся в Філадельфії, урочисто й успішно, Сьомий Собор Української Православної Церкви у США, на чолі якої стоїть митрополит Мстислав. У Соборі взяли участь представники Української Автокефальної Церкви і з деяких інших країн. Собор майже без опозиції обрав Архієпископа Мстислава Митрополитом УПЦ у США, на місце недавно спочинулого сл. п. Митрополита Іоана. Митрополит Мстислав тепер очолює, крім УПЦ у США, також УАПЦ в Західній Європі та частково в

Австралії. Останнім часом митрополит Мстислав веде посилену акцію за об'єднання всіх українських православних церков на чужині та за зближення з Царгородським патріярхатом.

5-И СИНОД УКЦ В РИМІ

На початку листопада м.р. відбувся в Римі, несподівано й проти волі Ватикану, П'ятий Синод єпископів Української Католицької Церкви на чужині. Синод схвалив статут помісної Української Католицької Церкви, унезалежнивши її адміністративно від ватиканської Конгрегації для Східних церков. Керувати Церквою Синод покликав постійну президію під проводом кардинала Йосифа Сліпого. Ця подія викликала широкий відгомін у світовій пресі та піднесення й радість серед українців-католиків, яким уже загрожував небезпечний церковний розкол.

Ще рано вгадувати чи українські католицькі діячі й далі вестимуть акцію за здійснення окремого українського католицького патріярхату на еміграції, чи може розпочнуть тихі переговори з православними українцями про підготову до створення єдиного патріярхату незалежної Автокефальної Української Церкви у майбутній звільненій Україні. Національні інтереси *всього* українського народу вимагають саме такої розв'язки цього наболілого від віків питання, тому хочеться вірити, що в українських православних і католицьких діячів знайдеться досить розуму й доброї волі, щоб саме так цю справу розв'язати на віки вічні.

ОНТАРІЙСКІ ЕТНІЧНІ ЧАСОПИСИ НА МІКРОФІЛЬМІ

Онтарійська Рада університетських бібліотекарів вирішила недавно виготовити мікрофільми всіх часописів різних етнічних груп, які (часописи) друкувались чи друкуються в Онтаріо. Цей проект має дати "живу картину величного вкладу етнічних груп у соціальне та культурне життя провінції Онтаріо й стати джерельним матеріалом для істориків, соціологів, авторів, фахівців політичних наук та інших осіб, зацікавлених у розвитку провінції".

Ініціатори цього проекту "покладаються на співпрацю бібліотек, видавців та інших зацікавлених організацій в Онтаріо й всюди". Цікаво, що ані КУК, ані наші науковці, ані українська канадська преса досі не згадали про цей проект одним словом. А чайже йдеться про важливу справу. Якщо захочемо й зуміємо дати наш вклад у цей проект, матимемо вкоротці на мікрофільмі зміст усіх українських періодичних видань, які

буль-коли виходили в Онтаріо, і це не коштуватиме нам ні одного цента.

Більше того: поки не пізно, Кук та інші зацікавлені українські організації й особи повинні звернути увагу ініціаторам проєкту, що етнічні часописи в Канаді ніколи не обмежувалися справами однієї провінції. Українські часописи, які виходили чи виходять у Вінніпегу ("Український голос", "Новий шлях", "Канадійський фармер" та ін.) завжди мали окрім онтарійську секцію і в цих часописах є часто більше інформації про Онтаріо, аніж у деяких часописах, які виходять у Торонто. Ініціатори проєкту не знають цього і тому потрібно довести про це до їхнього відома негайно, щоб українські часописи, які виходили чи виходять в інших канадських провінціях були включені також у запланований проєкт. На нашу думку, це може бути здійснене, тим більше, що проєкт фінансує, здається, не провінційний онтарійський уряд, а всеканадська Національна бібліотека (Оttawa).

ЮВІЛЕЙ Д-РА М. І. МАНДРИКИ

Восени м.р. у різних скупченнях української еміграції відзначено 85-ліття поета і видатного нашого культурного діяча — Микити Івановича Мандрики, який проживає у Вінніпегу. Шановному ювілятові, довголітньому співробітнику нашого журналу, бажаємо ще многих щасливих літ та сил до дальшої праці.

МИКОЛА ПІДЛІСНИЙ І "КАНАДІЙСКИЙ ФАРМЕР"

Чим кінчилася севеушна провокація в цій газеті

Як відомо, дорвалася була севеушна братія до часопису "Канадійський фармер" (Вінніпег, Канада) і розпаношуvalася там із своїм словоблудієм та наклепницькою мазаниною аж 11 тижнів без перерви — від 5-го грудня 1970 до 27 лютого 1971 р. Усіх дочиста обплювала, не минувши й церковних достойників — православних за те, що вони православні, католиків — що католики.

Учепились ті севеушки й до Богу духа винного Миколи Підлісного — за те, що він без їх відома й дозволу посмів поїхати на Україну та побачився там із рідною матір'ю. Ні сіло, ні впало — давай на тій підставі робити з нього "комуністичного агента".

Щоб оборонитися від тієї лихої напasti, Микола Підлісний, на пораду свого адвоката, подав позов на "Канадійський фармер", де севеушна мазанина друкувалася — анонімно, отже — з благословення видавця та редакції. Але до суду не дійшло: видавець "Канад. фармера" К. Е. Доячек попросився загасити ту справу полюбовно, бо бачив і розумів, що його редактор завів

його під дурного хату і буде неминучий скандал і велика для нього неслава, коли перенесеться судова справа на шпалти всієї канадської преси.

У відповідь на це М. Підлісний виставив "Канад. фармерові" умови:

а) "К. ф." має його (М. Підлісного) перепросити за персональну образу;

б) "К. ф." передрукуює дві статті, які були друковані в "Нових днях". (Мова була про статтю П. К. Волиняка — "А по закутках республіки без змін" та про статтю з чернігівської обласної газети "Деснянська правда"; обидві ці статті були надруковані в "Н. Д." за листопад 1968 р.);

в) "К. ф." заплатить 600 дол. на покриття видатків (оплата адвокатів);

г) "К. ф." заплатить 1000 дол. — як відшкодування за образу.

У "Канад. фармері" з 30 серпня 1971 р. було надруковане таке перепрошення:

Від Видавництва і Редакції "К. Ф."

В надісланому дописі, що з'явився в "Канадійському фармері" у виданні з дня 13 лютого 1971 р., було твердження, з якого певні особи могли витягнути висновок, що Микола Підлісний, бувши голова СУЖЕРО (Союз Українців Жертв Російської Окупації), був агентом Москви або комуністичним симпатиком. Це не було в інтенції "Канадійського Фармера", видавець і редактор перепрошують за всякі збентеження, що були спричинені дописом для п. Підлісного.

А вслід за перепрошенням — обидві згадані статті були повністю передруковані в тому ж числі "К. ф.".

Звичайно, видавець "Канад. фармера", прийнявши умови М. Підлісного, всю цю справу залаховив скоро, включно з покриттям видатків за все.

Діставши по мармизі, севеушки лишилися без дарової трибуни для своєї "вільної акції". Кажуть, що вони й досі мотають на кулак... свою ідеологічну есенцію.

Цей випадок, здається, показав і доказав, що в Канаді можуть бути покарані видавництва, книгарні чи особи, які друкують чи розповсюджують такого гатунку "творчість", отже й поплатитись із своєї кишені.

Наш постійний читач і приятель п. М. Підлісний, як чуємо від компетентних у таких справах людей, повівся дуже велиcodушно з видавцем "Канад. фармера" п. Доячеком і його неповажнюю, замурзаною клієнтурою.

РОЗШУК

Дмитро Савкевич розшукує земляків зі Жмиринки і Станіславчика на Вінниччині.

Mr. Dmytro Sawkewycz
P. O. Box 128, Grimsby, Ontario, Canada

НАША ЗУСТРІЧ ІЗ ЧИТАЧАМИ І СПІВРОБІТНИКАМИ В ЧІКАГО

Як і плянувалося, 29 грудня м.р. в Чікаго відбулася зустріч-конференція редактора із читачами й співробітниками "Нових днів".

Не зважаючи на досить несприятливу погоду (злива), в домівці ОДУМ-у зібралося на час — на 7.30 веч. — досить багато кращих прихильників і друзів нашого журналу. Відкрив конференцію і представив редактора ветеран читачів-новоднівців п. Василь Бражник — коротким, але змістовним і теплим словом. На самому початку він зазначив, що конференція відбувається в той день, коли сповнилося рівно два роки по відході у вічність сл. п. П. К. Волиняка, основника, видавця і редактора "Нових днів", що замість святкувати 20-річчя "Н. Д." ми у великому смутку прощаємося з улюбленим редактором, близьким публіцистом і заслуженим громадсько-політичним діячем. На заклик голови конференції присутні вшанували пам'ять П. К. Волиняка встановленням однохвилинною мовчанкою.

Після інформативної доповіді редактора "Н. Д." про теперішній стан журналу учасники конференції задавали йому чимало питань та розгорнули жваві дебати. Читачі питали: чому й досі вони не дочекались статтей у "Н. Д." Юрія Шереха (Шевельова); чи може вже видавництво платити гонорар за статті — бодай найзаслуженнішим авторам-пенсіонерам; на скільки побільшилась за два роки кількість передплатників та ін.

Пан Микола Швець у своїй промові вказав на те, що "Н. Д." не стали гірші чи інші, а втримуються на відповідному культурному рівні, повним правом можуть називатись культурним журналом, читається з приємністю — і висловив за це подяку теперішній редакції. Крім того, п. Швець заявив, що й сам він буде всіляко помагати "Н. Д.", а дирекції видавництва він рекомендує, щоб некрологи в "Н. Д." були платні.

З числа найстарших читачів-співробітників "Н. Д." промовляв пан Григорій Коряка, який також дав позитивну оцінку змісту і тону "Н. Д." тепер, але й висловив жаль, що мало ще бачить він виступів Юрія Лавріненка і Григорія Костюка в "Н. Д.", а дуже стурбований він, що досі не пише в "Н. Д." великий наш учений і літературний критик Юрій Вол. Шерех-Шевельов. Промовець апелював до редакції, щоб вона по-дбала про "окремі заходи" і таки мала статті від Юрія Шереха та більше статтей від Ю. Лавріненка, Гр. Костюка, В. Чапленка, В. Сварога та ін. А щоб видавництво мало достатні фонди, промовець порадив видавництву написати "мудрого листа до заможних людей — і вони дадуть фінансову підтримку "Новим дням". Чому б не дали?"

Услід за цим промовляв Олексій Гр. Коновал, який сказав, що не редакція та адміністрація

"Н. Д.", а ми всі на місці можемо найбільше тут зробити й помогти видавництву фінансово, а редакції статтями та дописами. Промовець закликав, щоб наша молодь побільше слала дописів на різні теми, добирала гумор, який усі люблять, цікаву хроніку з місць тощо. Цілком резонно промовець висловив вимоги й побажання дирекції видавництва та адміністрації — мати безпосередній і постійний, діловіший зв'язок з представниками "Н. Д." на місцях.

Слова Ол. Коновала відразу підхопив представник "Н. Д." на Чікаго й околиці п. Данило Завертайло, конкретизуючи вимоги до адміністрації: негайно прислати йому списки передплатників, покінчили зі зміною чисел на наліпках (вже зроблено! — ред.), відповідати представникам на листи без зволікання тощо.

Ще промовляли: В. Косогор, В. Кохно, Ол. Дейнека та ін. На пропозицію промовців, конференція одностайно ухвалила: почати створення спеціального фонду при видавництві "Нові дні" — авторського фонду, щоб редактор мав чим оплатити бодай мінімально співпрацю авторів, насамперед тих авторів, що потребують самі допомоги.

І тут же добрий початок зроблено — зібрано понад 100 дол. на цей фонд, при чому один із

КАМ'ЯНА СКАРБНИЦЯ

Неподалік села Яцьковичі, в урочищі Підрадівка, спокійну річку Шілію затискували темні моноліти.

Геологи зацікавились незвичайним для поліського краю кам'яним громаддям і виявили цінні поклади чорного габро, який своїми якостями перевершує відомий житомирський лабрадорит. Почалася експлуатація Яцьківського кар'єру. З поверхні знято тисячі кубометрів піщаного ґрунту і шпату. Місцями вже видно величезні брили чорного граніту. Скоро він оживе в пам'ятниках та обелісках, прикрасить вулиці і площи багатьох міст.

АМАЗОНКИ З ЧАСІВ ДОБИ БРОНЗИ

Нешодавно українські археологи відкрили поховання, що відноситься до Бронзової доби між річками Дністер і Прут. Рештки жінки-война знайшли ще в похованнях поблизу м. Болграду, що в Одесському районі. Науковці вважають, що поховання амазонок походять від племені скітів. Там же знайдено і масивні золоті серги. Це перші знахідки, які допоможуть вивчити життя і побут найдавнішого племені, яке поселилося на північному побережжі Чорного моря.

жертвовавців підказав імена, кому саме він признає свої 20.00 дол. — як першу винагороду-гонорар за цінну співпрацю: Юрієві Лавріненкові і Василеві Кир. Чапленкові. Наслідки збірки на потреби "Нових днів" будуть подані окремо — на відповідному місці.

Також одностайно ухвалила конференція: закликати всіх потенційних авторів до активної співпраці з "Новими днями", активізувати тих авторів, що останнім часом не пишуть, а окремо просити до постійної і дуже потрібної співпраці

нашого славетного вченого і блискучого автора Юрія Володимировича Шереха-Шевельова.

Конференція читачів і співробітників рекомендує відбувати такі конференції по можливості регулярно в усіх осередках з більшою кількістю читачів і співробітників. На думку видавництва і редакції, доцільність таких конференцій — очевидна, а можливість — також, але буде найкраще, коли ініціатива таких конференцій буде походити від самих осередків.

Д. КИСЛИЦЯ

Марія Гарасевич

З МИСТЦЕМ НА ВИСТАВЦІ

У листопаді 1971 р. українська громада Детройту мала 9 особливо цікавих днів. Від 19-го до 28-го листопада в залах католицької церкви св. Йосафата відбувалася 10-а індивідуальна виставка майстра образотворчого мистецтва Марії І'арасовської-Дачишін із Чікаго. На відкритті про мистця говорила славна Маруся Бек. Патронами виставки були українські жіночі організації Детройту: Окружна Рада СУА, Український Золотий Хрест, "Просвіта" та Об'єднання Жінок ООЧСУ.

Марія Гарасовська-Дачишін у цій виставці показала себе майстром пейзажу і квітів (понад 70 картин). У моє перше знайомство з її картинами в її мешканні домінував портрет та композиції з народнього життя.

Основна художня метода М. Гарасовської-Дачишін — реалістична, з певними ознаками імпресіонізму: у передачі світла, в насиченості і зрізваженості кольорів, у зображенії природи та в своєрідному рішенні проблем. Її вроджений талант добре вищліфуваний в Академії Мистецтв у Кракові, яку закінчила вона з першою нагородою. "Я так люблю свої праці, як рідних дітей. Так глибоко сидять вони мені в душі. Кожну з них, уже закінчує, я десятки разів мала в своїх руках, провіряючи ще й ще, поки показати людям. Кожній даю ім'я, як дитині" — розказувала М. Г.-Д., проводячи мене по виставці.

"Як ви підходите до теми, як знаходите її?" — питают.

"Спершу роздивляюсь на світ Божий там, куди приїду. А їжджу я дуже багато. Щось мені припаде до серця, якось особливо близько, пірве мене, забере з собою, що годі відірватись, і тоді вже нема спокою, нема сили, яка б мене зупинила. Ось бачите цю повінь у Колорадо — ці три образи? За один день їх намалювала. Стихія шаліла. Вода, гори, небо мінялися на моїх очах, аж поки не стишилося і небо синє-синє, ось бачите — лягло на цю гору". Три образи творять один комплекс. У них епопея нестримного пориву й лагідного смирення.

Квіти... Вони цвітуть на її образах переможно.

Щасливі, повні квітучої сили, ядерності, позні молодої свіжості й теплої ліричної зворушливості. Вони у грядках, у глечиках, на доріжках, у полі на кущах, у склянках... Фіялки, братки, бузок, півонії, ромашки й інші, різноманітні садові й польові квіти.

Ще одна прикмета її квітів — радість. На стіні малесенький образок з одною білою квіткою. Не знаю, яку він має називу, але його назва мусить бути *Радість*, бо радість аж бризкає з цієї квітки. Відчуття радості є майже в кожній картині, на якій зображені квіти.

Окреме місце між ними займають соняшники. На чотирьох картинах вони в різних настроях. Серед них найяскравіше виявляє майстра світла й тіней — *"Гордість городу"*.

"А це "Суд над соняшником". Мені прийшла ідея втілити в рослині — людське. Дивіться, як підсудний вступив зір, скилив голову. А це два прокурори — аж сичать, так радяться, як засудити його. А ось ця група соняшників — лава присяжних. Бачите, як безжалісно кивнули всі головами: "Винен! Засудити!" — сміючись, розповідає мистець. Сміюся я і всі довкола нас. Кажу: ""Підсудний — найгарніший, найдорідніший — недарма всі проти нього". Картина добре втілила ідею, технічно викінчена й оригінальна.

На виставці переважають пейзажі. Ці картини приблизно однакового розміру. На них красвици з різних околиць Америки, але більшість з них якось так вибрана, що сприймаються, як українські. З цього огляду дуже характеристичний один з найкращих виставлених образів *"По дібріві вітер віє"*. А коли дивишся на образ *"Сонце спатоньки іде"*, охоплює знайомий настрій літнього вечора, коли в природі особливо сильно відчувається благодать Божа. *"Сонечко післало останній цілунок. Ось він на воді — ніжний, теплий, рідний"*, — оповідає М. Гарасовська-Дачишін.

"Ви не любите червоного кольору! — питают. — У вас його ніде нема". Малярка якусь хвилину дивиться на мене мовччи і здивовано. Бачу, що їй ніхто ще не поставив цього питання, і сама

вона про це не думала. Її відповідь непряма: "Я найбільше люблю сині й зелені кольори".

Коли охопити зором відразу всю виставку, то впадає в око домінання цих двох кольорів. Володіє вона ними майстерно. Третім кольором, що переважає в цій виставці, буде жовтий, а потім фіялковий, від забарвлених ним тіней, аж до

розповідала вона про своє життя уже в нашому домі. У виставці образ Матері Божої займає по-мітне місце, навіть останній її образ, який малювалася в день закінчення виставки, була Маті Божа з Дитятком у гуцульському вбранні, малюваній теплими кольорами образ, який ще незакінченим привертав увагу багатьох відвідувачів, які бажали набути його.

Притаманній творчості М. Гарасовської-Дачишин психологізм найбільше виявився в образах "На шляху життя", "Золотий телець", "Щастя неждане" — композиції "Монах" — портрет. У погляді монаха можна прочитати сказання Сковороди: "Світ ловив мене, але не спімав". Цей погляд і надхнув мистця намалювати випадково зустрічного монаха ордену студитів. На особливу увагу заслуговує образ "На шляху життя", в якому задум вражає життєвою правдою, силою художнього втілення та багатством уяви.

Життя і рух — стихія полотен М. Гарасовської-Дачишин. Її рисунок темпераментний, виконаний з великим розмахом.

Виставка привабила багато відвідувачів. Ли-бонь не було хвилин, коли б виставка була порожньою. Понад 1000 осіб залишили свої підписи в книзі, а багато хто приходив по кілька разів.

10-а індивідуальна виставка Марії Гарасовської-Дачишин пройшла з великим успіхом у Детройті. Попередні були: в Денвері — 1962, в Міннеаполісі — 1963, у Вінніпегу — 1963, у Нью-Йорку — 1964, у Філадельфії — 1964, у Гат Спрінгс — 1965, в Чікаго — 1966, 1968, 1970. Праці М. Г.-Д. є в музеях Кракова, Львова, Риму. З цієї виставки картини "Монах", "Квіти в дзеркалі" та "Полями" — пейзаж призначенні для музею Верховного Архиєпископа І. Сліпого в Римі.

М. Гарасовська-Дачишин

повної його насиченості. Червоного кольору, як такого, нема, є він лише в інших відтінках, як рожевий, цеглястий, брунатний та ін.

Технікою М. Гарасовська-Дачишин сильна. Добра техніка накладання фарб, тонке й певне володіння кольорами тісно поєднане з не менш тонкою естетичностю й гармонійністю. Вражає перспектива (у відповідних краєвидах вона доходить до безмежності) і прозорість, завдяки якій відчувається чисте, легке повітря. Цікаве й глибоке художнє переосмислення передане з експресією. Світло й тіні — один з улюблених засобів малярки, опанований прекрасно. До цієї виставки не від речі буде навести слова Т. Курпіти про М. Гарасовську-Дачишин: "Духова її структура — неспокійний ліризм... Кожна картина її жива і говорить цвітучою мовою її барвистого словника. Її вода мокра, прозора, глибока й жива. Її відчуваєш так, як і настрій її самої у її неспокійному небі..."

Саме ліризм та експресія повноти життя у всьому, що вона малює, зворушить душу.

Її духовій структурі притаманний оптимізм, життерадісність та глибока віра в Бога, що відбивається у її творчості: "Я дуже вірю в Бога й в опіку Матері Божої. Мое життя було дуже тяжке. Я поїхала студіювати маллярство молодесенькою, без ніяких матеріальних засобів. Біди зазнала багато, але опіку Матері Божої відчувала на кожному кроці, особливо в найтяжчих хвилинах моого життя, і я ніколи не заламалася", —

ДО ВІДЗНАЧЕНЬ ЮВІЛЕЮ Г. С. СКОВОРОДИ

27 жовтня м.р. відбулося перше засідання Ювілейного республіканського комітету для відзначення нашого просвітителя, філософа, соціолога і поета Г. С. Сковороди. Засідання відбулося в залі Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР — в колишньому будинкові Києво-Могилянської Академії, в якій 1738-41 і в 1744-50 роках учився Григорій Савич Сковорода.

В обговоренні пляну ювілейних святкувань взяли участь: заст. голови ради міністрів Петро Тронько, академік Іван Білодід, Р. Бабійчук, голови комітетів Харківської і Полтавської областей А. Бездітко і С. Бойко, директор Центральної наукової бібліотеки АН УРСР С. Гутянський, скульптор Галина Кальченко, письменник О. Ільченко та інші.

Центром урочистих відзначень буде столиця України. Там, у Київському академічному театрі опери і балету УРСР ім. Т. Г. Шевченка в кінці цього року відбудеться урочистий вечір; відбудеться ювілейне засідання інститутів суспільних

наук Академії; у Києві буде споруджений пам'ятник Григорієві Сковороді; у приміщенні Києво-Могилянської Академії створиться меморіальний музей.

У пляні намічено оновити пам'ятники в с. Чорнухах і в м. Лохвиці, де Гр. Сковорода народився, та в с. Сковородинці на Харківщині, де він помер і похований. У Чорнухах буде перебудована експозиція громадського районового історично-краєзнавчого музею, а там, де він перебував, будуть поставлені меморіальні дошки і знаки.

В учбових закладах, палацах, будинках культури і бібліотеках України будуть прочитані лекції, наукові доповіді, відбудуться книжково-ілюстративні виставки, літературно-меморіальні вечори.

Над випуском творів Григорія Сковороди працює сім видавництв. З "Наукової думки" вийдуть у світ найповніші видання творів філософа, зібраних у двох томах, колективний збірник статей з історії філософії XVI-XVII сторіч — "Від Вишенського до Сковороди". У в-ві "Дніпро" вийшла вже в світ монографія Івана Пільгука "Григорій Сковорода". Поет Іван Драч та співробітники Інституту філософії АН УРСР М. Попович та С. Кримський працюють над книгою, що вийде у в-ві "Молодь" у серії "Життя славетних". Сувенірний збірник "Байки харківські. Афоризми" вийдуть у світ з харківського в-ва "Пропор". Видавництво "Вища школа" видасть працю кандидата філологічних наук Анастасії Ніженець "Діяльність Г. С. Сковороди у Переяславському та Харківському колегіумах".

Українські майстри екрану випускають документальний фільм. Буде випущено ювілейну медалю, листівки, поштові значки, коверти, буклети і сувеніри.

РОЗШУК

Євдокія Іценко розшукує Тетяну МАТУСЕВИЧ, що живе в Канаді. Прошу писати на таку адресу:

E. ICENKO
35 Farnham Rd., W. Hartford, Conn. 06119, U.S.A.

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

24-годинна, солідна і скора обслуга
чищення і направа "форнесів" безоплатно.

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario
Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

Ще про Віру Бабенку

Мало, до болю мало в нас таких спогадів про героїв і мучеників національної справи, особливо з років визвольної боротьби 1917-21. Спогад І. Горішнього про Віру Бабенку (див. "Н.Д." ч. 261, 1971 р.), про її національний подвиг і мученицьку смерть від рук московських душогубів, примушує мене озватись про цю людину. І. Горішній оповідає про Віру Бабенку з часів навчання її в гімназії коло села Веселі Терни, колись Верходніпровського повіту на Криворіжжі. Розповідається про гімназію, що була заснована десь у 1917 році в маєтку Харина коло села Веселі Терни. Додамо, що палац у цьому маєтку, казали, мав 140 кімнат. Я оглядав його тоді вже, як Махно спалив його, стояли тільки білі стіни та білі колони.

А де ж тоді вчилася Віра Бабенко перед тим, тобто до осені 1917 року? Адже в весело-тернівській гімназії вона почала вчитися тільки з шостої чи 7-ї класи, бож шосту класу приватної дівочої гімназії вона закінчила в м. Олександрії на весні 1917 року. Я знав цю дівчину, ученицю, в роках 1915 до січня 1917. Во й сам тоді вчився в середній школі в м. Олександрії, звичайно, хлоп'ячій. А що в нашій школі і в приватній дівочій гімназії був той самий учитель співів, то він організував мішаний хор з учнів хлоп'ячої середньої школи та з дівчат приватної гімназії. Співанки відбувалися в гімназії, а потім хор давав концерти в міському театрі на користь поранених у війні. Була в хорі й Віра Бабенко. Симпатична круголиця бльондинка, досить милої вдачі. В 1916 році вона була вже в 6-й класі. Якщо пригадати, що це були роки найжорстокішої реакції московського режиму супроти українства, то не дивно, що співати щось українською мовою в театрі було виключеною річчю. Гімназистки в себе в школі розмовляли тільки російською мовою, ми, хлопці, хоч добре могли розмовляти українською мовою, але в стінах гімназії вживали української мови тільки в тісному товариському колі. Ще в 1915 році в школі за сцени можна було почути "Закувала та сива зозуля", "Де ти бродиш, моя доле" та ін. Але вже в 1916 році українська пісня в школі була заборонена. І ось сталося диво.

На цю роль заявили бажання Віра Бабенко начальниця гімназії. Прослухавши дещо із пропісаного, вони сказали, що "без скучі слушать можно". А потім директор заявив, що добре було б, крім хорових точок, виконати щось із дуетів чи арій.

На цю роль заявили бажання Віра Бабенко і ще якась Задорожня, здається, хуторянка з-під Кривого Рогу, а може й дочка якогось службовця з залізорудних копалень. Їм сказали вибрати щось до наступної репетиції. На наступній репетиції дівчата приголомшили нас, селянів, хлопців, що боялися вже співати своїх пісень, своїм незвичайним вибором. Вони заявили, що можуть проспівати на концерті дует "Коли розлучаються

двоє". Учитель зблід. Начальниця набурмосилась. Дівчат після репетиції покликали до кабінету начальниці. Невідомо, що й як їм говорили. Але на концерті вони проспівали: "Кагда разлучаются двое, за руки берутся оні". Видно, сам учитель переклав їм рос. мовою. Однаке, з язика в нас, у хлопців, не сходило: як це так, що панянки отаке втяли, отак утерли нам, селякам, носа.

Мені доводилося часто проходити так званою Центральною вулицею міста Олександрії до своєї кватери. На цій вулиці стояло дивезне диво. Серед великої садиби стояла звичайна сільська з почорнілою солом'яною покрівлею хатинка. Жила там якась стара бабуся. У неї в дворі було зо дві корови, телиця й бугай.

Не знаю, яка спорідненість була між цією бабусею й Вірою Бабенко, тільки ця дівчина та ще дві гімназистки мешкали в цієї бабусі. Коли я проходив повз те подвір'я, дівчата часто бавились там, і чути було тільки українську мову. Сіроока бльондинка з ніжними устами й любливим виразом в очах швидше надавалась до виявів ніжної любові, ніж до таких очайдушніх вчинків у національній боротьбі. Честь і слава геройні і вічна пам'ять мучениці.

A. ОРЕЛ

ВЕСЕЛІ НАМИСТИНИ

НЕ ВИКЛЮЧЕНО

Голлівудська кінозірка приїхала із своїм новим чоловіком на його віллу. Оглянувши її, вона глибоко замислилась.

— Що з тобою, люба? Тобі тут не подобається?
— питав стурбований чоловік.

— Подобається, але розуміш, усе це мені звідкись знайоме... Послухай, а ми з тобою, часом, уже не були одруженні?

СКАЖИ, ХТО ТВІЙ СОБАКА!...

"Скажи, якого ти маєш собаку і я скажу тобі, що ти за один, — запевняє французький зоопсихолог Мішель Доде. На його думку, власники пуделів — люди нещирі, власники вівчарок не мають почуття гумору, ті, в кого такси, велиководушні, у кого доги — мужні. Найкращі ж люди ті, у кого живуть тер'єри. (Сам Доде має тер'єра). Один власник вівчарки змусив Доде відповісти перед судом за образу. І Доде сказав суддям: "Ось бачите самі..."

ГОВІ

— Знасте, акваріюм — то моє уподобання. Я можу цілими годинами сидіти й милуватися рибами.

— Цілими годинами? Цікаво, як до цього ставиться ваша дружина?

— А яке їй діло, чим я займаєся на роботі!

ДОРОГИЙ ЛОКОН

На авкціоні у Версалі рекордну ціну призначено за локон з голови Наполеона — його продали за

ЮРКО

Щорічно і на цьому місці, журнал "Нові дні" буде містити юнака і юнечку, які, крім відмінного навчання в місцевих школах, беруть жаву участь в українських молодечих організаціях та є курсантами курсів українознавства.

Сьогодні мова буде про ЮРКА ПАВЛЮКА

— сина адміністратора нашого журналу Віри і Василя ПАВЛЮКІВ. Юркові 13 років. Він — відмінник, учається в 9-ій класі. А тому, що він одну класу перескочив, — наймолодший у своїй класі. Він є добрим учнем на другому році курсів українознавства, член ЮнОДУМ-у і учасник танцювальної групи "Веснянка", якою керує Микола Балдецький. Це ж бо він, Юрко ПАВЛЮК, виконує "першу скрипку" в групі на всіх виступах концертів "Веснянки" — танцює "Гуцулку" і "Чумака". А коли ще взяти до уваги й те, що він разом із своїми братами, Євгеном і Тарасом, допомагає своїм батькам в експедиції журналу "Нові дні", то це вже не абіякий атестат на зрілість майбутнього трудівника на українській культурно-національній ниві. Вірмо, що Юрко виправдає такі надії — надії своїх батьків і редакції "Нових днів".

2400 франків. За останню сорочку Наполеона, яку той носив на острові Святої Гелени, один любитель раритетів заплатив 7800 франків, а шпагу імператора купили за 27000 франків.

СПРАВЖНІЙ "СТРАДІВАРПОС"

Домінго Санчес, 71-річний мексиканський торговець, 39 років грав на скрипку, яку він купив в одного сільського музикі за два долари. Зовсім випадково стало відомо, що скрипка Санчесса — справжній "Страдіваріос". Тепер власнику пропонують за неї 175.000 доларів.

I З С Ц Е Н И

Павло Вірський

Державному заслуженому ансамблеві танцю УРСР виповнилось 20 років.

Шлях цього чудового колективу, яким керує народний артист СРСР Павло ВІРСЬКИЙ, сповнений літописом українського народного життя, великими творчими зусиллями, і переплетене це все найкращими перлинами хореографічного мистецтва України.

З нагоди 20-річчя ансамблеві присвоєно звання АКАДЕМІЧНОГО.

Бела Руденко в ролі дівчини з опери Г. Майбороди

Славній київській співачці, народній артистці СРСР Белі РУДЕНКО з Київського театру опери і балету ім. Т. Г. Шевченка присуджено Державну премію СРСР 1971 року.

ПОВЧАЛЬНІ ДУМКИ ГР. СКОВОРОДИ

**

Нема нічого сміливішого за розумний вигляд із внутрішньою порожнечею.

**

Не по гаманцеві цінуй скарб.

**

Розумний чоловік знає, що гудити, безглуздий базікає без пуття.

**

Не є мале те, що для споживку достатнє.

**

Багато хто не може вірити іншим у тому, чого сам зробити не здатний.

**

Краще в любові й шані бути ув одного доброщінного і розумного, ніж у тисячі дурнів.

**

Хто праці не докладе, той до добра не дійде.

**

Всяке багатство зубожіти й висохнути може, як і озеро.

**

Найбідніші риби нерідко походять від предків, що жили в калюжі великих достатків.

**

Вартість і честь — це те саме.

**

Дурість у багатстві пишається і глумиться, а в злиднях присідає і впадає в розпач. Вона в обох долях нещасна.

**

Сліпа дурість тільки саме лише в усьому бачить.

**

О простото! Хіба ж можна випросити дружбу?

**

Не слід друга змушувати до того, що тебе тішить, а його мучить.

**

Усякому доброчинцем бути можеш, а повірником — ні.

З РОДИННОГО СВЯТА — ДЛЯ НАШОЇ ПРЕСИ

До видавництва "Нові дні"

Монреаль. — 7-го листопада 1971 р. відбулося родинне свято в наших приятелів — у Василя і Галини Романюків: Василеві сповнилося в цей день 50 років життя, а Галина приготувала дуже добру вечерю, на яку запрошені були куми та друзі панства Романюків.

Отець Григорій провів молитву та благословив трапезу, а всі присутні проспівали Василеві *Многий літ* та побажали всього найкращого в його житті.

У присмному товаристві всі весело провели час, а розмовляючи згадали і про свою пресу — та й вирішили зробити невелику збірку на цю благородну ціль. Збірка дала 30 доларів, які й розділили так:

на "Українські вісті" — 10 дол.
на "Нові дні" — 10 дол.
на "Молоду Україну" — 10 дол.

Ювілярові та його родині бажаємо щастя і здоров'я, а всім жертвам — щире українське спасиби.

Присутній

Разом із цим листом висилаю видавництву "Н. Д." чек на 30 доларів: 10 дол. на пресфонд із згаданої збірки, а 20 дол. — на післяплату "Нових днів" для мене.

З привітом і пошаною до Вас

M. Жовтоніжка

У ПОШУКАХ НОЄВОГО КОВЧЕГА

Щороку в усіх кінці світу вирушають експедиції. Шукають нафту, руди, золото ацтеків, снігову людину, сліди пришельців з космосу... Шукають і Ноїв ковчег. Пошуки цієї мітичної споруди ведуться мало не з такою ж наполегливістю, як і штурм Північного полюса. Перша "ковчежна" експедиція відбулася 1833 року, а останні — в 1955-1956 рр.

Історія питання така. Навесні 3347 р. до різдва Христового Бог попередив Ноя про всесвітній потоп, що мав статися через 100 років, і звелів поквапитися з будівництвом ковчега.

Спорудження першого в світі лайнера водотоннажністю в 20 тисяч тонн (150 x 25 x 15 метрів) було розпочате негайно за сім днів до початку потопу. На 364-й день плавання ковчег з усім своїм вмістом пристав до єдиної вершини, що стиричала над водою, — гори Аарат.

Там його Ной і покинув за непотребою після того, як усі 37 тисяч "чистих" і "нечистих" пасажирів (не рахуючи комах) розбіглися хто куди.

Петербурзький академік І. Паррот, який перший піднявся на Аарат у 1829 р., ніяких залишків ковчега не виявив. Не знайшов іх і дерптський професор-геолог Г. В. Абіх, який побував на вершині гори в 1845 р. начальник Кавказької тріяни-

гуляції генерал Ходько пробув на вершині Аарату цілий тиждень, але на ковчег не натрапив.

Однак уже в 1876 р. Джеймс Брайс відкопав там уламок дерева, обробленого людською рукою. Він експонується тепер у якомусь музеї Великобританії як залишок від Ноєвого ковчега. Другий шматок дерева — солідних розмірів уламок дошки — виявив на Аараті на висоті 4265 м француз Фердинанд Наварра в 1955 р. Спеціалісти, яким Наварра передав знахідку на дослідження, одностайно визначили вік цього дерева: 5000 р.

Водночас з'ясувалися цікаві подробиці. Поперше, дерево цієї породи ніколи не росло в Месопотамії, де будувався ковчег. Подруге, коли наступна експедиція (італійська) знову нічого не знайшла і вчинила суворий допит провідникові Наварри, той повідомив, що тягнув на собі в рюкзаку якийсь шматок дерева до самісінької вершини.

На 1971 р. призначено чергову експедицію, цього разу — комплексну італо-американську. За технічним оснащенням вона перевершить усі експедиції, які споряджалися досі на розшуки ковчега. В її завдання входить не більше і не менше, як розтопити за допомогою нагрітої до 40°C води невеликий льодовик завдовжки 150 м і завширшки 33 м (розміри його якраз такі, що можуть приховати Ноїв ковчег).

Що знайде нова експедиція? Можливо, залишки метеорологічної там у двадцятих роках нашого століття, а може, — сучасний стартовий майданчик для запуску ракет з ядерними боєголовками касетного типу. Як би там не було, залишається актуальним висловлювання французького археолога Массіньона, який заявив після чергової невдалої експедиції: "Гадаю, що нема анійменшої надії виявити ковчег, навіть якби коли-небудь він і існував. Однак не слід розхолоджувати ентузіастів. У разі удачі це був би не перший випадок, коли на підставі хибних передумов були б зроблені несподівані відкриття".

Граматика української мови, ч. 1

фонетика і морфологія

ДМИТРА КИСЛИЦІ

вийшла з друку (6-им виданням) і надійшла в продаж. Це перевидання, у порозумінні з автором, здійснено видавництвом "Нові дні". Замовлення просимо слати до нашої адміністрації. — Ціна одного примірника \$2.75.

Школам і книгарням — дається 25% опусту.

Абеткові істини

ІСТИНИ ГЕОГРАФІЧНІ

АЙСБЕРГИ. Виблискуючи на сонці, вони шлють один одному тепле, ласкаве проміння. Та ніхто не бачить, що робиться в них під водою: як вони відтирають, затирають і зовсім стирають один одного.

ГЛОБУС — це земна куля, зведена на п'єдестал і доведена до зручних розмірів.

ДЮНИ. І в сипких дюн бувають круті схили. Щоправда, не проти вітру...

МОЛОДІ ГОРИ вищі, гостріші й стрімкіші від старих гір, що зазнали дії вітрів, дощів та часу. І, віддаючи данину поваги старим, не варто засуджувати молодих: висота, гострість, стрімкість — такі властиві молодості.

ОЗЕРА — самостійні, відокремлені води, що не є частиною світового океану. Ні з ким не пов'язані, ні від кого не залежні, замкнені у власних берегах. Поволі міліють і висихають.

ПРИРОДА ЗЕМЛЕТРУСІВ. Кожна низовина силкується стати височиною, і це справжнє стихійне лихо.

РІЧИЩЕ. Річка ще може змінити річище, але річище річки не може змінити. І коли річка його залишає, воно сохне і старіє в своїх берегах. Такі річища звуться старицями.

СИНОПТИКА. Там, де кожен окремо усвідомлює, що особисто він не робить погоди, погода буває найгірша.

ФАУНА. Верблюди, блукаючи випаленою голою пустелею, носять на собі гірський пейзаж.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЛАНЕТ. Планети — не світила, вони звичайні земні тіла І тільки це дає їм життя, якого позбавлені світила.

ШОСЕЙНІ ШЛЯХИ — добре второвані шляхи, що ними йде більшість людства.

ШТОРМИ ТА ШТИЛІ. У вітряну погоду почуваєш себе кораблем, а в безвітряну — ненаселеним островом.

ІСТИНИ БІОЛОГІЧНІ

БЕЗХРЕБЕТНИМ важко піднятися на повний зріст, але ж це далеко не завжди й потрібне.

БОРОТЬБА ЗА ІСНУВАННЯ. У процесі боротьби за існування і динозаври і бронтозаври примудрилися повимирати в давнину, задовго до свого цілковитого знищення.

ВІРУСИ. Спражнє життя вірусів розпочалося тільки з винайденням мікроскопа, оскільки лише тепер вони дістали можливість зустрічатися, спілкуватися і помічати вади своїх колег, аж до найдрібніших рисочок.

ГРИЗУНИ. Якби у гризунів були різці більші та пазурі гостріші, невже вони й тоді ласували б травицею?

ЕМБРІОЛОГІЯ. Жодне яйце не любить, коли його надто висиджують.

ЖАБИ. У житті кожної жаби настає такий час, коли вона вже не хвалить свого болота.

ЖИТТЯ ТВАРИН. І в риби бувають хвилини туги, коли її раптом невтримно потягне на суходіл.

ЗЯБЛИКОВІ. У кожному зяблікові гине орел. Від усвідомлення, що він не орел, а зяблик.

ІХТИОЗАВРИ. Чи давно їхні предки плавували на суходолі, а вони вже пристосувалися до життя в воді і, звільнivши від потреби плавувати, стали відвертими хижаками.

ІЖАКОМУХИ — маленькі комахи, швидше мухи, ніж іжаки. А були ж вони колись швидше іжаки, аніж мухи...

КОНІ. На шляхах історії коні не ведуть, а везуть, тому вони ніколи не зіб'ються з дороги.

КРОКОДИЛИ. Не страшно, коли молоде та зелене, а ось коли старе і досі зелене — то справді страшно.

ЛАМИ. У родині верблюдячих тільки лама не має горба. У родині верблюдячих також не без виродка.

МАМОНТИ легко випереджали черепах, та ось черепаха тихенько доплентала в наше двадцяте століття, а мамонти відстали на сотню тисячоліть. Уміти пересуватися в просторі ще не означає вміти пересуватися в часі.

М'ЯКОТИЛІ не завжди безпечні. Спруги, наприклад, двічі небезпечні саме через свою м'якотільність.

ОДНОКЛІТИННІ. Кожна дитина в минулому батько. Кожний з батьків у майбутньому дитина. Амеба розмножує себе діленням, тому в неї немає проблем батьків і дітей.

ПТАХИ-БІГУНИ. Серед них зустрічаються птахи, що бігають дуже швидко, розвиваючи швидкість до 100 кілометрів на годину. І це при чималих розмірах, найбільших серед усіх представників птаства. Здавалося б, з такими розмірами можна дозволити собі не поспішати, вести спокійний і розмірений спосіб життя... Але — коли не вміш літати, доводиться неабияк побігати.

РАКОПОДІБНІ. Така кількість ніг, такі засоби пересування — і все для того, щоб задкіувати.

РЕФЛЕКСИ. Коли полюють на вовків, перші розбігаються зайці.

СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ. Вся суть у тому, що кішку не вабить ліс, барана не ваблять гори, а качку не вабить небо. Усе це заступає ім двір.

СПЛЯЧКА. Особливо міцно сплять ховрахи та бабаки, бо ім сняться такі сни, які ніколи не сняться ведмедям. Ведмеді поспішають прокинутись, аби почати полювання на ховрахів, а ховрахи лише уві сні можуть полювати на ведмедів.

УДАВИ. На відміну від багатьох підступних змій, удави не приховують у собі отрути, і якщо й бे-рутуть в обійми, то цілком широ, від душі.

Ч И Т А Ч И П И Ш У Т Ъ

До редакції "Нових днів"

Дехто з читачів журналу "Нові дні" запитує мене приватно: "Якими спонуками керувалась редакція, уміщуючи в пом'янку (некрологі) за місяць листопад згадку про смерть Микити Сергійовича Хрущова — царя великороджаного?"... На цю тему починаються інсинуації, голоси "за" і "проти" доцільності згадки. Я думаю, що це справа особиста кожного — його логіки та політичної настанови. Декому я висловив свою думку, що це було вправдане хоч би тим, що за царювання Микити вийшов у 1962 р. словник російсько-український для середніх шкіл, у якому слово українець, Україна, наголошене на "ї", чим часто-густо нехтують навіть правовірні патріоти, наголошуючи на "а".

Російське слово "сівість" — рівнозначне українському "сумління", що є законом і для тамтешніх малоросів. Хай хоч за це проститься "Новим дням" та зрівноважить обурених. А факт, що він у "пантеоні" Леніна-Сталіна, думаю, нікому не є прикрай. Історія фіксує не лише світлі постаті, а й неронів та Калігул.

Лявро Кемпел

**

Шановний Пане Кемпел!

Останнє речення Вашого листа найкраще вияснює, чому ми помістили посмертну згадку про "царя великороджаного" — Микиту Сергійовича Хрущова. Помістили ми цю згадку й на те, щоб бодай трохи відрізнились від дивної настанови "цариків" київських, московських і наших рідних — емігрантських, які часто думають, що можна "закрити" відкриту Америку й так просто "залаходити" неприємну проблему. Ви ж знаєте, що населення СРСР довідалось про смерть Хрущова щойно з західних радіоповідомлень, бо "рідна партія" не мала відваги чи лица згадати про це. Чи маємо ми, вільні громадяни вільних країн, у всьому уподіблюватись до них?

ФІЗІОЛОГІЯ. Живе вмирає, а мертві існує мільйони років, бо воно зовсім не витрачає часу.

ЧЕРЕПАХИ відомі своєю повільністю. А куди ім поспішати? На пожежу? Пожежу погасять без них. На роботу? Робота без них зробиться. Усе зробиться, головне не поспішати. Хай кінь поспішає — він живе тридцять років. Хай антилопа поспішає — вона живе ще менше. А черепаха живе 200 років — куди їй, власне, квапитися?... 200 років живе черепаха і тому не квапиться. А може, вона не квапиться — і тому живе 200 років? Загадка природи, яку давно треба розгадати.

ЩИТОНОСЦІ. Частіше на щиті, ніж із щитом — така поля всіх щитоносців.

ЯВИЩЕ АНАБІОЗУ. Оживити мертві набагато важче, ніж умертвити живе. Мабуть, між життям та смертю — туди й назад — зовсім різні відстані.

Признаюсь Вам щиро, що посмертні згадки я подаю в "Нових дніх" без узгіднення з усіма членами редколегії, бо якщо б ми почали узгіднювати й найдрібніші речі в умовах нашого розпорядження, то й "Нових днів" досі не було б. Щодо смерти Хрущова, то я подав тільки його прізвище, залишивши редакторові Д. В. Кислиці неприємні рішення — або викреслити це прізвище, або додати щось до нього. Я вдоволений, що ред. Кислиця мав відвагу не закривати Америку, а занотувати для історії факт — так само, як ми нотували факти смерті Нассера, Де Голля, Лукаша, Армстронга та інших історичних постатей.

Я свідомий того, що М. С. Хрущов, який довгі роки тряс Україною і на сумлінні якого є десятки тисяч жертв найкращих синів і дочек українського народу, вимагає грунтовнішої студії за ці чотири рядки, що іх "Нові дні" відвели йому в посмертній згадці. Тим більше, що М. С. Хрущов, на відміну від більшості радянських вельмож, здається, таки мав якесь сумління, яке мучило його до самої його смерті. Може саме тому він ліквідував за свого царювання московські тaborи смерти, що іх теперішні кремлівські вожді знову поволі відновлюють. Тому я сподіваюсь, що коли хтось із наших співробітників набереться відваги написати грунтовнішу студію про М. С. Хрущова, "Нові дні" надрукують її.

М. Дальний

Шановний редакторе "Нових днів"!

Не хочеться вірити: всі як один читачі "Нових днів" згодилися на мій заклик помогти п. Кейванові видати "Історію українського мистецтва". Та інакше й бути не може: п. Кейван дуже підупав на здорові, а пенсію має мізерну. У кожного читача "Н. Д." м'яке серце — так здавалося... Нема в читачів "Н. Д." серця.

З пошаною К. Добрый

Примітка редакції. Лист-заклик шан. п. К. Доброго був уміщений у "Н. Д." за вересень 1971 р.

**

Високоповажаний п. Редакторе,

Читав у "Н. Д." ч. 256 за травень 1971 р. коротку нотатку "Південний полюс... у Сагарі". Виходить так, ніби суходоли плавають по земній кулі. Звідкіля така певність, що там був Південний бігун, а не Північний? Відбувалися з Землею події, які залишили по собі сліди і висвітлюють це інакше.

На півночі в Сибіру знайдете зледенілі тіла мамутів і носорогів, іх м'ясо так добре збереглося, що його можна було їсти. Це могло статися лише тоді, коли зледеніння наступило раптово. Ті звірі, що загинули, мали поламані кости, а в стравоході неперетравлену рослинну поживу.

Багато вчених звертають увагу на те, що на Південному бігунові зростають поклади льоду, що може викликати порушення рівноваги земної кулі,

і вона повернеться так, що Антарктика опиниться на Екваторі, а бігуні перемістяться теж. Це викличе катастрофічну повінь і загибель людства. Точнісінько так віщував кінець світу за часів середньовіччя француз Нострадамус: "І полізуть води морів на гори, і земля вкриється людським трупом".

Віщування єгипетської піраміди каже, що це станеться з кінцем цього тисячеліття. Після цього почнеться життя нового віку.

Дмитро Савкевич

ВІДПОВІДЬ Ю. МІЩЕНКОВІ

В ч. 262 (листопад) "Нових днів" уміщено замід Ю. Міщенка, нібито я в рецензії на книжку В. Янева "Студії та матеріали до новішої історії" стверджую думку автора книжки, що "заслуги галицької молоді перевищують діяльність молоді по той бік Збруча".

Мушу завважити, поперше, що я не "ствердив" (Боже, борони!), а лише констатував факт (треба розуміти різне значення слів), який читач може розуміти так чи інакше по-своєму. Подруге, треба протиставити діяльності галицької молоді те становище (30-ті роки), яке посідала молодь по той бік Збруча, а це через недогляд пропущено в моїй коротенькій інформативній лише, газетній рецензії. Потретє, так розумів і проф. В. Янів, коли писав про молодь, підкреслюючи головно умови праці.

П. КОВАЛІВ

ДРУЖНІ СМІХОВИНКИ ТА ШПИГАЧКИ

Чапленко в порожнечі

На всі боки він стріляє, —
Але чи влучає?
І хто знає — кого "лає"
(Як Гумена уважає),
Чи перемагає...
Порожнеча лиш лунає —
Відгуків немає.

Мелешкова спадщина

Мелешко й мертвий, мабуть, пише,
Та це читають тільки миши,
А потім, мабуть, погризути...
Така його в письменстві путь!
Ніхто ж його не видає,
Хоч спадщина й чимала є.

Письменник-філософ

Філософ добрий наш Самчук:
Усе він знає без наук
І по парафіях літає
Та грошки збирає.
Усе це правда, не обман.
Зате він навіть член УВАН
І нижче не сідає,
Як це усяке знає.

"Родинний альбом" Д. Гуменної

Хто загляне в цей альбом,
Витрішає очі,
Млісно робиться притьом —
Такі поторочі.
Все корови та бики,
Ба навіть безроги.
Предки то її, батьки,
І вовна, невбога,
Мавши пишний родовід,
Завжди славна буде,
Тільки ж, бачивши цей рід,
Умлівають люди.

Іван Манило

Як багато важать кури
Для літератури:
Мавши гроші, видає він усе без цензури.

**

"І ще одно він щастя має —
Розумну жінку Бог послав", —
Як нам ще Глібів це сказав,
Без неї був би наш Манило
Ні шило, ні мило.

Дончук-писарчук

Дончук усякого чіпає,
Манила також не минає,
Але... ну, що таке Дончук?
Не писар, тільки писарчук.

Василь Барка

Сердець жіночих пожирач,
Ковтає їх, як сливи,
І в цьому він не зна невдач,
Як добрій той мисливий.
Та може статись, що якась
Хапне й його за серце,
Він влізе в вершу, як карась,
І сліз проліє відерце.

У Гната Діброви сверблять руки

(Див. його "Фрагменти з монокниги")

Щоб бути всім людям за брата,
В житті, мабуть, краще мовчати,
Стояти й дивитися збоку
На ту колотнечу жорстоку,
На бійку-чубайку - завзяту...
От тільки не можна мовчати,
Як руки сверблять щось писати!

ГЕДЗ

Професорові Володимирові Варlamовичу Міяковському, довголітньому неодмінному секретареві УВАН у США і творцеві Музею-Архіву імені Дмитра Антоновича при академії, нашему передплатникovi і співробітниковi, висловлюємо найширіше співчуття з приводу його тяжкого стану здоров'я та бажаємо йомускоріше подолати недугу й повернутись до улюбленої творчої праці.

Редакція "Нових днів"

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Прохода Васил Хомич — кол. старшина Армії УНР, інженер-лісник, недавній в'язень радянських концтаборів, видатний громадський діяч і співробітник багатьох українських часописів, у тому числі й "Нових днів". — помер 8-го листопада 1971 р. в Денвері, Колорадо, на 81-му році життя. Родині покійного висловлюємо наше щире співчуття.

Олійник Олекса — кол. старшина УГА, адвокат, відомий громадський і кооперативний діяч на Тернопільщині й на еміграції — помер 13 листопада 1971 р. в Пармі, Онтаріо, на 84-му році життя.

Мишиша Михайло Венедиктович — видатний український оперовий співак і педагог — помер у Києві на 86-му році життя.

Біберович Володимир — кол. редактор "Канадського фармера" і співредактор "Вільного слова" (Торонто) — помер 27 жовтня 1971 р. у Лондоні, Онт., на 84 році життя.

Ратуський Григорій — юрист, народжений у Канаді, активний діяч — помер 6-го листопада 1971 р. у Вінніпегу на 41-му році життя.

Сойко Генадій — молодий патріот, провідний член ОДУМ у Монреалі — загинув трагічно від руки злочинця 10 жовтня 1971 р. на 24-му році життя. Батькам покійного сина-одинака висловлюємо глибоке співчуття.

Герасимович Анна — голова українського Пласти в Великобританії, викладач дент. факультету університету в Манчестері — померла 6-го грудня 1971 р. на 51-му році життя.

Шигимага Петро Іванович — популярний учитель української мови, літератури та співів у школах на Харківщині, в Баварії та в Західній Австралії — помер 1-го грудня 1971 р. на 76-му році життя.

Стецюк Григорій — доктор, кол. старшина УСС, провідний громадський діяч в Україні і на еміграції — помер 10 грудня 1971 р. в Чікаго на 83-му році життя.

Гриньох Володимир — кол. старшина 1-ї див. УНА, активний громадський діяч, помер передчасно 14 грудня 1971 р. в Нью-Йорку, на 49-му році життя. Похоронений на українському православному цвинтарі в Беннд Бруку.

Струк Яків — визначний український культурно-громадський діяч на Дніпропетровщині й на еміграції, інженер, — помер 13 грудня 1971 р. в Трентоні на 72-му році життя. Похоронений на українському православному цвинтарі в Беннд Бруку.

Колтунук Михайло — інженер, кол. сотник УГА, — помер у Львові 5 грудня 1971 р. на 81-му році життя.

Бонч Ралф — один з найвидатніших американських політиків, кол. заступник генерального секретаря Об'єднаних націй, лавреат нагороди Нобеля з 1950 р. — помер 9-го грудня 1971 р. в Нью-Йорку на 67 році життя.

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

З РОДИННИ СКЛАДНОЦВІТИХ

Лопух — дворічна трав'яниста рослина — належить до родини складноцвітих. Першого року розвивається тільки прикореневі листки, а на другий рік дає стебло, цвіте і після досягнення плодів відмирає. Корінь довгий, глибоко входить у землю. Листя велике, зверху зелене, знизу сіро-повстяне. Гіллясте стебло досягає у висоту 1,5 м. Квіти пурпурово-фіолетові, зібрани в кулеподібні кошики. Суцвіття складена з щитоподібних листочків, які мають на кінцях гачечки.

Розрізняють два види лопуха: павутинистий та великий. Перший, на відміну від лопуха великого, має стебло та опущені квіткові лошики.

Зготовляти корені краще всього восени першого року або весною другого року життя рослини.

Викопані корені старанно очищають від землі і добре промивають. Потім із них знімають зовнішню шкірку, розрізають на частини 10—15 см довжиною, а товщі корені розщеплюють. Сушать на відкритому повітрі або в добре провітрюваних приміщеннях.

Для лікування використовують корені, рідше листя та насіння.

Корені містять до 45 процентів виглеводу інуліну, протеїни, гіркі та дубильні речовини, ефірну барданову олію і багато вітаміну С (це).

Відвари та настої з коренів лопуха використовуються в народній медицині як засіб для лікування сечовивідніх органів, як стимулятор росту волосся, обміну речовин та сильний потогінний засіб. Широко застосовується також для лікування гастритів та виразкової хвороби шлунка.

У німецькій народній медицині настій коренів лопуха вживають як "кровоочисний" засіб при різних захворіннях шкіри, сечокам'яних хворобах, ревматизмі та подагрі.

У народній медицині Болгарії водні екстракти кореня лопуха вживають при цукровому діабеті, каменях у печінці та нирках, екземах, трофічних виразках, лишаях, кашлі та захворюваннях суглобів.

Відвар із листя павутинистого лопуха, зібраниого під час цвітіння, п'ють при зложісних пухлинах, різного роду бородавках, захворюваннях печінки.

Добрий лікувальний вплив дає застосування настою листя та коріння лопуха разом із квітами нагідок при хворобах ротової порожнини та горла. ессе́блюво при стійких стоматитах та хронічній охриплості.

Ф. МАМЧУР

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

Л. К., Чікаго, США	\$33.50
о. Г. Удод, Саскатун, Канада	27.00
В. Міяковський, Нью-Йорк, США	20.00
С. Міланський, Нью Гейвен, США	18.00
I. Розгін, Централія, США	15.00
А. Бондаренко, Форт Вейн, США	15.00
Я. Волань, Лонгуйл, Канада	14.25
Я. Мігайчук, Парма, США	14.00
П. Макогон, Торонто, Канада	10.50
Я. Гурський, Де Вітт, США	10.00
А. Білоцерківський, Монреал, Канада	9.50
П. Титаренко, Англія	10.00
П. Шахів, Порт Алберні, Канада	9.50
Д-р О. Філіпович, Міннеаполіс, США	8.00
I. Данильченко, Міссісага, Канада	8.00
П. Сарнавський, Лонгуйл, Канада	5.50
Д-р В. Витвицький, Дітройт, США	5.00
I. Кмета, Філадельфія, США	5.00
П. Свириденко, Сандер Бей, Канада	5.00
Ю. Головко, Норс Бей, Канада	4.50
А. Владарчик, Лімінгтон, Канада	4.50
Б. Дзябенко, Сент Томас, Канада	4.50
Н. Каряка, Чікаго, США	4.50
М. Матула, Мейплвуд, США	4.50
М. Савченко, Торонто, Канада	4.50
М. Ходаченко, Торонто, Канада	4.50
А. Соколів, Сент Кетерінс, Канада	4.50
I. Г. Сирник, Вінніпег, Канада	4.50
Н. Шевченко, Ошава, Канада	4.50
В. Косогор, Чікаго, США	4.50
Я. Чесна, Чікаго, США	4.50
Ю. Гриценко, Лос Анджелес, США	4.50
В. Кошман, Ютіка, США	4.50
П. Проданчук, Сан Дієго, США	4.50
Д-р А. Пашковська, Бейонні, США	4.50
О. Заславець, Флінт, США	4.50
П. Степура, Торонто, Канада	4.00
I. Вискребець, Лондон, Канада	4.00
П. А. Пауш, Едмонтон, Канада	4.00
О. Семотюк, Торонто, Канада	4.00
I. Олексюк, Торонто, Канада	4.00
А. Ліщина, Торонто, Канада	4.00
I. Колесник, Торонто, Канада	4.00
М. Громницький, Сан Франціско, США	4.00
Т. Орел, Норс Берген, США	4.00
Н. Говорун, Вестон, Канада	4.00
О. Несіна, Нью-Йорк, США	3.50
Р. Кузьменко, Торонто, Канада	3.50
М. Перекліта, Торонто, Канада	3.50
Д. Білошицький, Торонто, Канада	3.50
I. Приймак, Сент Кетерінс, Канада	3.50
М. Белендюк, Апер Монтклер, США	3.50
В. Дусенко, Чікаго, США	3.50
А. Микитенко, Дітройт, США	3.50
Д. Назарець, Клівленд, США	3.50
I. Масліченко, Мейс Лендінг, США	3.50
I. Чернецький, Калгари, Канада	3.50
М. Кайко, Дедгам, США	2.50
I. Дубровський, Сілвер Спринг, США	2.50
Г. Коверний, Фонтгілл, Канада	2.00
А. Крамар, Торонто, Канада	2.00
А. Міськевич, Кантон, США	2.00
Я. Новохацький, Фокс Рівер Гров, США	2.00
Н. Гречнів, Річмонд Гілл, США	1.50
П. Сіренко, Лашін, Канада	1.50

О. Іващенко, Чікаго, США	1.50
о. О. Потульницький, Сиракюз, США	1.50
А. Сохацький, Парма, США	1.50
I. Піддубний, Філадельфія, США	1.50
Д. Савкевич, Гримсбі, Канада	1.00
I. Брудун, Торонто, Канада	0.50
Ю. Слощинський, Сент Пол, США,	0.50
Д-р К. Бризгун, Торонто, Канада	0.50
Г. Шерей, Елмгурст, США	0.50
М. Жовтоніжка переслав з 50-ліття	
п. Романюка з Монреалу, Канада	10.00
М. Мінський з Німеччини	25.00
A. Степовий переслав від ювілейного	
комітету, прийняття з нагоди 50-ліття	
диригента п. I. Козачка в Монреалі,	
Канада	20.00
а також переслав від пані Г. Нечай	
з похорону її дорогого мужа	5.00

Всім жертвовавцям складаємо сердечну подяку за Вашу допомогу. Ювілятам бажаємо ще років сто жити при добром здоров'ї.

АДМІНІСТРАЦІЯ ТА РЕДАКЦІЯ

НАЙКРАЩИЙ ПОДАРУНОК — КНИЖКА

ОЛЬГИ КОСАЧ-КРИВИНЮК

“ЛЕСЯ УКРАЇНКА. ХРОНОЛОГІЯ
ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТИ”

Видання Української Вільної Академії Наук
у США, 927 сторінок, 33 ілюстрації.

Книжка великого формату у гарній оправі
роботи Петра Холодного. — Ціна 20 дол.

Купуйте в українських книгарнях
або замовляйте в Академії:

Ukrainian Academy
206 West 100 St., New York, N.Y. 10023, USA

УВАГА!

УВАГА!

ЧИТАЧІ В ТОРОНТО
ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

ALASKA FUEL
LIMITED

425 Jane Street — Toronto 9

Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
ї гарантуюмо безплатну цілорічну обслугу
печей.

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

Second Class Mail Registration
Number 1668
If not delivered please return to:
N O W I D N I
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO 4, ONT., CANADA

"УКРАЇНСЬКА КНИГА"

НОВА ЦІКАВА ЛІТЕРАТУРА

Фірма "Українська книга" в Торонто одержала на днях певну кількість нових дуже цікавих і корисних книг з України.

Пропонуємо такі книги нашим покупцям:

Большаков Леонід. ЛІТА НЕВІЛЬНИЧІ. Книжка пошуків і досліджень про Шевченка періоду заслання. Вид-во "Дніпро", 1971, стор. 423.	\$2.35	Підгірянка Марійка. БЕЗКІНЕЧНІ КАЗОЧКИ. Вид-во "Веселка", 1970, стор. 48. Мистецьке оформлення в кольорах.	0.60
Верховинець Василь. ВЕСНЯНОЧКА. Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів. (3 нотами). Частина друга. Вид-во "Музична Україна", 1971, стор. 152.	0.95	Полторацький Олексій. ПОВІСТЬ ПРО ГОГОЛЯ. (Дитинство. Юність). Вид-во "Дніпро", 1971, стор. 381.	1.60
Драйзер Теодор. СЕСТРА КЕРПІ. Роман. Переклад з англійської. Вид-во "Дніпро", 1971, стор. 406.	2.35	Сингаївський Микола. ЖУРАВЛИНЕ ЛІТО. Вид-во "Веселка", 1970, стор. 40. Кольорові малюнки.	0.25
Мартович Лесь. ЗАБОБОН. Повість Вид-во "Дніпро", 1971, стор. 230.	1.95	СКАРБИ УКРАЇНИ. Державний музей українського демократичного мистецтва УРСР. Вид-во "Мистецтво", 1970. Альбом. Текст українською, російською і англійською мовами.	0.95
Мишуга Олександр. СПОГАДИ. МАТЕРІЯЛИ. ЛИСТИ. Вид-во "Музична Україна", 1971, стор. 779.	3.65	Франко Іван. ЛИСИЧКА І РАК. Кольорові малюнки. Вид-во "Веселка", стор. 12.	0.25

На оплату пошти від кожного замовлення на \$1.00 — присилайте додатково по 20 центів.

Замовлення з грішми присилайте на адресу:

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928